

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ – ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ & ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

του ΣΠΥΡΟΥ ΜΠΑΛΕΣΙΑ (Α. Μ. Ξ2017308)

στο πλαίσιο του Π.Μ.Σ. Επιστήμη της Μετάφρασης

Τριμελής Επιτροπή:

- 1. Επιβλέπων:** Σωτήριος Λίβας
Αναπληρωτής Καθηγητής
- 2. Μέλη:** i. Γεώργιος Κεντρωτής
Καθηγητής
ii. Βιλελμίνη Σωσώνη
Επίκουρη Καθηγήτρια

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2020

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	3
Α. Μεθοδολογία.....	5
Νομικά κείμενα και νομική γλώσσα.....	8
Α. Περί των κειμένων νομικής φύσεως και της νομικής γλώσσας.....	8
Β. Τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων και η επίσημη γλώσσα τους.....	15
Περί της νομικής μετάφρασης και του ρόλου του νομικού μεταφραστή.....	20
Α. Η νομική μετάφραση: μια σισύφεια προσπάθεια «πλεύσης» σε αχαρτογράφητα νερά	20
Περί των δυσκολιών και των προβλημάτων στη νομική μετάφραση.....	25
Β. Από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη: ο νομικός μεταφραστής ως άλλος Οδυσσέας	34
Η διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα.....	39
Συμπεράσματα και προτάσεις.....	45
Βιβλιογραφία	50
Παράρτημα.....	55

Εισαγωγή

Η παγκοσμιοποίηση και η διαρκής ανάγκη για επικοινωνία σε διεθνές επίπεδο είναι μόνο δύο από τους παράγοντες που καθιστούν απαραίτητη τη χρήση της μετάφρασης ως μέσου, μεταξύ άλλων, για την επίτευξη συνεργασιών, την επίλυση διαφορών, την ανταλλαγή πολιτισμικών στοιχείων, την εν γένει επαφή σε ατομικό, συλλογικό ή/και (δια)κρατικό επίπεδο. Η μετάφραση, ως σημείο εκκίνησης της επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών χωρών, και κατ' επέκταση πολιτισμών, σηματοδοτεί τη διαδικασία που αποσκοπεί στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ δύο διαφορετικών γλωσσών, είτε πρόκειται για προφορική επικοινωνία είτε για γραπτό λόγο, με αποτέλεσμα η μεταφρασεολογία να εξερευνά ένα νέο έδαφος προς γεφύρωση του χάσματος μεταξύ της υφολογίας (stylistics), της ιστορίας της λογοτεχνίας (literary history), της γλωσσολογίας (linguistics), της σημειολογίας (semiotics) και της αισθητικής (aesthetics) (Bassnett 2002, 17), καθιστώντας τη μετάφραση «μια διαδικασία διαπραγμάτευσης μεταξύ κειμένων και μεταξύ πολιτισμών, μια διαδικασία κατά την οποία λαμβάνουν χώρα όλα τα είδη συναλλαγών με μεσάζοντα τον μεταφραστή» (Bassnett 2002, 6).

Ως τέτοιο μέσο, η μετάφραση στηρίζεται σε ένα θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο έχει αναπτυχθεί στη βάση και απαρτίζεται από πλήθος θεωρητικών ενδιαφερόντων και σκοπών, καθώς και μεθοδολογικών και ερμηνευτικών προσεγγίσεων, που άπτονται στοιχείων που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα παραγόντων και που όλα μαζί συνθέτουν τον κλάδο της μεταφρασεολογίας. Οι παράγοντες αυτοί έχουν απασχολήσει και εξακολουθούν να απασχολούν τη μεταφραστική ερευνητική κοινότητα και προσεγγίζουν τόσο γλωσσικά θέματα όσο και εξωγλωσσικά ζητήματα, περνώντας έτσι από την αμιγώς γλωσσοκεντρική (linguistic-oriented) προσέγγιση των απαρχών της θεωρητικής πραγμάτευσης της μετάφρασης σε μια πιο περιγραφική (descriptive) προσέγγισή της (βλ. Toury 1995). Αυτό σημαίνει ότι η προσέγγιση αυτή δεν αντιμετωπίζει το κείμενο ως ένα απλό σύστημα λεξιλογικών και συντακτικών δομών που θα πρέπει απλώς να αποδοθούν από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο, αλλά δίνουν επίσης βαρύτητα σε εκείνα τα στοιχεία που τοποθετούνται εκτός του κειμένου, όπως είναι, μεταξύ άλλων, ο σκοπός (Skopos), η συνέπεια (loyalty), το ήθος (ethics), κλπ. (Παριανού 2007, 3), και τα οποία θα προσεγγίσω παρακάτω.

Ως μια διεργασία που συγκεράζει αντικείμενα διαφορετικών επιστημών, δεδομένου ότι τα κείμενα με τα οποία δουλεύει ένας μεταφραστής μπορεί να καλύπτουν διαφορετικούς τομείς, όπως είναι η ιατρική, η νομική, η φυσική, η χημεία, η γεωλογία, κλπ., η μελέτη του αντικειμένου της μετάφρασης δεν εμμένει πλέον κυρίως στη λογοτεχνική μετάφραση, αλλά, από την εποχή που ακολούθησε το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η μεταφρασεολογία και το ενδιαφέρον της έρευνας στρέφονται προς τη μετάφραση της μη λογοτεχνικής γλώσσας (*non-literary language*) (Snell-Hornby 2006, 20). Υπό το πρίσμα αυτό, η μετάφραση έχει αποκτήσει μορφές εξειδίκευσης (*specialisations*), οι οποίες κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το περιεχόμενό τους σε νομική, οικονομική, τεχνική, επιστημονική μετάφραση, κ. ο. κ. Καθεμία εξ αυτών των μορφών εξειδίκευσης αναγνωρίζεται ως ξεχωριστό, ανεξάρτητο αντικείμενο μελέτης της μεταφρασεολογίας λόγω των ιδιοτεροτήτων που η καθεμία παρουσιάζει, είτε πρόκειται για νομική, για οικονομική, για τεχνική μετάφραση, κλπ., μία εξειδίκευση που έχει να κάνει τόσο με το κείμενο όσο και με τον ίδιο τον μεταφραστή.

Δεδομένου ότι αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να εισέλθω σε αχαρτογράφητα –θα λέγαμε– νερά και να εξετάσω τη διαδικασία που ακολουθείται στην Ελλάδα για τη μετάφραση διεθνών συμβάσεων / συνθηκών, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται, λοιπόν, στη νομική μετάφραση (όπου παρακάτω παρουσιάζονται διάφορα σημεία ενδιαφέροντος αναφορικά με το είδος των κειμένων, τη γλώσσα και τον ρόλο που παίζει ο μεταφραστής) ως το είδος της μετάφρασης εκείνο στο οποίο εντάσσεται και η μετάφραση κειμένων διεθνών συμβάσεων. Αυτά τα στοιχεία δομούν συγκεκριμένες πτυχές της διαδικασίας, οι οποίες κρίνονται σημαντικές κατά τη διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων, το μεταφρασμένο κείμενο των οποίων, προκειμένου αυτές να ενταχθούν στο εθνικό δίκαιο, θα πρέπει να αποδίδεται διατηρώντας την ολότητα του πρωτοτύπου κειμένου, με άλλα λόγια, τη σημασία του (*meaning*), τη νομική του ισχύ (*legal effect*) και τον σκοπό (*intent*) που αυτό επιτελεί (Šarčević, Proceedings 2000, 5).

Στόχος δεν είναι η αξιολόγηση ήδη υπάρχουσών μεταφράσεων κειμένων διεθνών συμβάσεων, οι οποίες έχουν ήδη ενταχθεί στην εθνική νομοθεσία, αλλά ούτε και η επιλογή διαφορετικών σωμάτων κειμένων προς ανίχνευση λαθών, μεταφραστικών ατασθαλιών, του/των μεταφραστή/-ών και του αντικτύπου που αυτά θα είχαν (και έχουν) κατά το στάδιο δημιουργίας του νόμου εκείνου που θα συμμορφώνει την

ελληνική νομοθεσία με τις διατάξεις που προβλέπονται μέσα στις διεθνείς συμβάσεις. Πρωταρχικό μέλημα είναι, εν προκειμένω, ο προσδιορισμός των σταδίων εκείνων που στοιχειοθετούν τη διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων πριν την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική νομοθεσία, λειτουργώντας ως ένας χάρτης (που θα δώσει, ίσως, και το έναυσμα για περαιτέρω έρευνα σε ένα πεδίο που ελάχιστα πράγματα έχουν γραφτεί) και για τους κινδύνους που δύναται μια τέτοια διαδικασία να ενέχει και για τις άρρηκτα συνδεδεμένες με αυτούς επιπτώσεις. Η εργασία αυτή μπορεί να αποτελέσει τη βάση για μια περαιτέρω διερεύνηση του ζητήματος της διαδικασίας της μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στο μέλλον, με στόχο μια συγκριτική ανάλυση των διαδικασιών που ισχύουν και σε άλλες χώρες, όσον αφορά τη μετάφραση, δίνοντας έμφαση ιδιαίτερα στο κομμάτι της επιμέλειας, το οποίο φαίνεται πως στην Ελλάδα περνάει σε δεύτερη μοίρα.

A. Μεθοδολογία

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Επιστήμη της Μετάφρασης» και για την εκπόνηση της παρούσας έρευνας συνέταξα ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Α), το οποίο και χρησιμοποίησα, προκειμένου να λάβω απαντήσεις από τον αρμόδιο υπάλληλο του Υπουργείου Εξωτερικών, το κατεξοχήν αρμόδιο για θέματα διεθνών συμβάσεων και, κατ' επέκταση, της μετάφρασής τους. Συγκεκριμένα, η απάντηση των ερωτημάτων του σχετικού ερωτηματολογίου έγινε τηλεφωνικώς με ειδικό νομικό σύμβουλο της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών, της κατ' εξοχήν αρμόδιας υπηρεσίας (από το 1931) για θέματα που αφορούν τη νομική υποστήριξη του ΥΠΕΞ, στην οποία υπάγεται και το Γραφείο Διεθνών Συμβάσεων. Πιο συγκεκριμένα:

Στην αρμοδιότητα του Γραφείου Διεθνών Συμβάσεων ανήκει η μέριμνα για την έγκριση, κύρωση και επικύρωση από τα αρμόδια όργανα διεθνών συμβατικών πράξεων που υπεγράφησαν από την Ελλάδα καθώς και η πρωτοκόλλησή τους στη Γενική Γραμματεία του Ο.Η.Ε. Επίσης, το Γραφείο Διεθνών Συμβάσεων φυλάσσει τα πρωτότυπα των διεθνών συμβατικών κειμένων στα οποία συμβάλλεται η χώρα και παρακολουθεί τις διεθνείς πολυμερείς συνθήκες στις οποίες μετέχει η Ελλάδα

σε ό,τι αφορά τα συμβαλλόμενα μέρη και τις τυχόν κατατιθέμενες επιφυλάξεις τους.
(Ειδική Νομική Υπηρεσία 2018)

Οι απαντήσεις που έλαβα μπορεί να μην ήταν ιδιαίτερα θετικές, ήταν, ωστόσο, ως ένα βαθμό αναμενόμενες, παρόλο που ο τρόπος που τις έλαβα μπορεί να μην ήταν ο πλέον ενδεδειγμένος. Εντούτοις, οι απαντήσεις αυτές παραμένουν -τρόπον τινά- αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία και παρουσιάζονται εκτενέστερα στο [κεφάλαιο 3](#) της παρούσας εργασίας.

Σε ορισμένα σημεία, μπορεί να φαίνεται πως ο τρόπος γραφής που χρησιμοποιώ λειτουργεί επικριτικά απέναντι σε πρόσωπα ή/και καταστάσεις, αλλά δεν είναι αυτός ο στόχος μου. Όπως ανέφερα και προηγουμένως, κύριο μέλημά μου είναι να φωτίσω, έστω και ελάχιστα, ένα θέμα που απασχολεί τη μεταφραστική κοινότητα (όσον αφορά και το κομμάτι της Μεταφραστικής Υπηρεσίας του ΥΠΕΞ — ή όποιο καθεστώς προκύψει στο μέλλον από ενδεχόμενη αναδιάρθρωση της δομής του Υπουργείου Εξωτερικών και των υπηρεσιών του σχετικά με τη μετάφραση κειμένων διεθνών συνθηκών/συμβάσεων στην Ελλάδα¹), αλλά θα πρέπει να απασχολεί και τον νομοθέτη που καλείται να εφαρμόσει διατάξεις από μετάφραση στις περιπτώσεις εκείνες που η Ελλάδα είναι συμβαλλόμενο μέρος σε μια διεθνή σύμβαση, που τα ελληνικά δεν είναι μία από τις επίσημες γλώσσες της.

Προτού, ωστόσο, παρουσιάσω τα ευρήματα της έρευνας (βλ. [κεφάλαιο 3](#)), στα προηγούμενα δύο κεφάλαια επιχειρώ να παρουσιάσω και τονίσω εκείνα τα στοιχεία που καθιστούν ιδιαίτερη τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων ως κειμενικό είδος. Στο πρώτο κεφάλαιο κάνω μια ευρύτερη προσέγγιση και κατηγοριοποίηση των νομικών κειμένων ως κείμενα ειδικού σκοπού (Cao 2007), στα οποία και υπάγονται οι διεθνείς συμβάσεις, δίνοντας ειδικότερα έμφαση στη νομική γλώσσα και τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά της, τα οποία με τη σειρά τους καθιστούν τα νομικά κείμενα –γενικά,

¹ Σημειώνεται εδώ ότι κατά τον χρόνο συγγραφής της παρούσας εργασίας είχαν προηγηθεί συζητήσεις αναφορικά με την προετοιμασία σχεδίου νόμου από το Υπουργείο Εξωτερικών για την αναδιάρθρωση της δομής του, με την κατάργηση ενδεχομένως της Μεταφραστικής Υπηρεσίας του και αντικατάστασής της με νέο καθεστώς επίσημης μετάφρασης. Στις 6 Αυγούστου 2020 αναρτήθηκε στην ιστοσελίδα της Ανοικτής Διακυβέρνησης το σχετικό νομοσχέδιο με τίτλο «Οργάνωση και Λειτουργία του Υπουργείου Εξωτερικών» διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.opengov.gr/ypex/?p=606> [τελευταία πρόσβαση στις 17 Αυγούστου 2020], με αποτέλεσμα οι απαντήσεις που αναφέρονται στο ερευνητικό κομμάτι της παρούσας (υπό κεφάλαιο 4) να μην ισχύουν πλέον ή να μην ισχύουν έως έναν βαθμό από την ψήφιση και την ημερομηνία έναρξης ισχύος του νόμου που αφορά στην ουσία την αναδιάρθρωση του ΥΠΕΞ.

και ειδικά στην περίπτωση των διεθνών συμβάσεων– μια πρόκληση για τον νομικό μεταφραστή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο υπεισέρχομαι σε θέματα νομικής μετάφρασης, ως μετάφρασης ειδικού σκοπού, και σε μια λειτουργική προσέγγιση αυτής. Περαιτέρω, η νομική μετάφραση εντάσσεται στο θεωρητικό πλαίσιο του σκοπού (*skopos*, Reiß και Vermeer 1991 και Vermeer 1978) και παρουσιάζεται η κατηγοριοποίηση της νομικής μετάφρασης βάσει των λειτουργιών που επιτελούν τα νομικά κείμενα στη γλώσσα-πηγή, όπως αυτή προκύπτει από τις θεωρίες της Šarčević (1997), ενώ παρουσιάζονται τα προβλήματα που ανακύπτουν γενικά κατά τη μετάφραση, αλλά και οι δυσκολίες που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία της νομικής μετάφρασης σε επίπεδο γλώσσας, νομικών συστημάτων και πολιτισμών. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του προφίλ και του ρόλου του νομικού μεταφραστή, δίνοντας βαρύτητα στους όρους της μεταφραστικής ικανότητας και της μεταφραστικής επάρκειας (Cao 2007) ως τα στοιχεία εκείνα που καθιστούν τον εκάστοτε μεταφραστή ικανό να ασχοληθεί με τη νομική μετάφραση.

Στο τρίτο κεφάλαιο προβαίνω στην παρουσίαση των δεδομένων που αφορούν τη διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα, όπως αυτά συλλέχθηκαν κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με αρμόδια εκπρόσωπο της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας. Τέλος, στο τελευταίο κεφάλαιο παραθέτω συμπεράσματα, αλλά και σκέψεις, σχετικά με το ζήτημα της μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα, καθώς και ερωτήματα που γεννήθηκαν κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας.

Κεφάλαιο 1

Νομικά κείμενα και νομική γλώσσα

A. Περί των κειμένων νομικής φύσεως και της νομικής γλώσσας

Όταν μιλάμε για νομικά κείμενα, αναφερόμαστε σε μια πληθώρα κειμένων που διαφοροποιούνται από τα υπόλοιπα λόγω της γλώσσας που χρησιμοποιείται για τη σύνταξή τους. Όταν λέω «γλώσσα» εν προκειμένω, σαφώς δεν εννοώ την ελληνική, την αγγλική, τη γερμανική, ή οποιαδήποτε άλλη γλώσσα, αλλά τη *νομική γλώσσα* που χρησιμοποιείται από τον εκάστοτε συντάκτη και που διαφοροποιείται από την κοινή γλώσσα, όπως θα δούμε και παρακάτω. Το κυριότερο, ωστόσο, χαρακτηριστικό των νομικών κειμένων είναι η χρήση ιδιαίτερων κανόνων που αφορούν διαφορετικά υφολογικά, δομικά και μορφολογικά στοιχεία, στα οποία θα πρέπει ο μεταφραστής να δείξει την απαραίτητη προσοχή κατά τη μετάφραση, και ειδικότερα σε κείμενα στα οποία η δομή παίζει εξίσου σημαντικό ρόλο με το περιεχόμενο αυτών, την ουσία (substance) του κειμένου.

Το νομικό κείμενο είναι κατά κύριο λόγο κείμενο που επιτελεί έναν ειδικό σκοπό, οπότε και ανακύπτουν τα εξής ερωτήματα: αφενός ποια λειτουργία ή ποιες λειτουργίες (function/s) επιτελεί τελικά το κείμενο και αφετέρου ποιοι είναι οι επικοινωνιακοί σκοποί του. Σύμφωνα με την Cao (2007, 10κ.εξ.), τα νομικά κείμενα επιτελούν δύο επικοινωνιακούς σκοπούς (communicative purposes), τον κανονιστικό (normative) και τον πληροφοριακό (informative).

Κατ' αναλογία αυτής της κατηγοριοποίησης των νομικών κειμένων από την Cao, η ίδια διακρίνει τη φύση της νομικής γλώσσας σε τρεις κατηγορίες: την κανονιστική (normative), την επιτελεστική (performative) και την τεχνική (technical) φύση της (Cao, Translating Law 2007, 13), καθεμία από τις οποίες αποτελείται από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα σε λεξιλογικό, συντακτικό, πραγματολογικό και υφολογικό επίπεδο (Cao, Translating Law 2007, 20). Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το νομικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται, αυτό είναι πολύπλοκο και μοναδικό, καθώς κάθε νομική γλώσσα διαθέτει το δικό της νομικό λεξιλόγιο, το οποίο καθορίζεται από το ίδιο το νομικό σύστημα της κάθε χώρας (ό.π., 20-21). Μπορεί κανείς να παρατηρήσει

δε την ανάπτυξη ειδικότερης γλώσσας και διαφορετικού τρόπου σύνταξης που απορρέουν από τις ιδιαιτερότητες του κάθε κλάδου του εκάστοτε νομικού συστήματος. Με άλλα λόγια, το κείμενο που εντάσσεται στο συνταγματικό δίκαιο (δύναται να) διαφέρει από εκείνο του αστικού ή του ποινικού δικαίου, κ. ο. κ. Σε συντακτικό επίπεδο, έχουμε τυπική (formal) και απρόσωπη (impersonal) σύνταξη σε συνδυασμό με ιδιαίτερα πολύπλοκες και μακροσκελείς προτάσεις (ό.π., 21), ενώ σε πραγματολογικό επίπεδο, διαφαίνεται η επιτελεστική φύση της νομικής γλώσσας μέσα από τα ομιλιακά ενεργήματα (ό.π., 21). Τέλος, σε υφολογικό επίπεδο, η νομική γλώσσα και ο τρόπος σύνταξης νομικών κειμένων χαρακτηρίζεται από απρόσωπο ύφος με εκτεταμένη χρήση εμφατικών προτάσεων, το οποίο διαφέρει από νομική γλώσσα σε νομική γλώσσα (ό.π., 22).

Η νομική γλώσσα αποτελεί ένα από τα βασικότερα ζητήματα, προτού ακόμη θίξουμε το θέμα της μετάφρασης οποιουδήποτε νομικού κειμένου. Σε όλο το μήκος της παρούσας εργασίας, η νομική γλώσσα εκλαμβάνεται ως μια ποικιλία γλώσσας που θεωρείται κατάλληλη υπό διαφορετικές νομικές περιστάσεις και νομικές καταστάσεις χρήσης και κατάλληλη για εκείνες τις διαφορετικές νομικές καταστάσεις χρήσης (Cao 2010, 78).

Κατά τον Wroblewski (1963, 403), η νομική γλώσσα ορίζεται ως «η γλώσσα στην οποία διατυπώνονται οι νομικοί κανόνες και στην οποία μπορεί κανείς να μιλήσει για νομικούς κανόνες», ο οποίος με τη σειρά του διέκρινε δύο είδη νομικής γλώσσας, αφενός τη γλώσσα των νομοθετικών κειμένων (*statutory language*) και αφετέρου τη γλώσσα των νομικών (*lawyers' language*). Η σύνταξη τόσο του κειμένου -πηγή όσο και του κειμένου-στόχος προϋποθέτει αφενός την καλή, αν όχι άριστη, γνώση της νομικής γλώσσας-πηγή (source legal language) από τον συντάκτη/δικηγόρο/συνταγματολόγο/κλπ., ο οποίος καλείται να επιλέξει συγκεκριμένες υφολογικές συμβάσεις από την ανάγκη για συμμόρφωση με συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίσταση (Βλαχόπουλος 2014, 36) και αφετέρου την -θα πρέπει αναμφιβόλως- καλή γνώση της νομικής γλώσσας-πηγή και της νομικής γλώσσας-στόχος (target legal language) από τον μεταφραστή. Αυτό γίνεται ακόμη πιο δύσκολο, δεδομένου ότι κάθε νομική γλώσσα οποιουδήποτε νομικού συστήματος στον κόσμο διακρίνεται από την έντονη τεχνικότητά της και από το ότι εξαρτάται σημαντικά από τα διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία που την απαρτίζουν. Και το ερώτημα που

προκύπτει εδώ: η νομική γλώσσα είναι, τελικά, τεχνική γλώσσα ή κοινή γλώσσα που επιτελεί έναν ειδικό σκοπό;

Η ιδιαιτερότητα της νομικής γλώσσας έγκειται στο ότι στο μεγαλύτερο μέρος της πηγάζει από την κοινή γλώσσα, το οποίο εμφανίζεται τόσο σε επίπεδο σύνταξης σε αρκετά κείμενα όσο και από το γεγονός ότι πληθώρα των τεχνικών/ειδικών όρων της προέρχονται από κοινές λέξεις της γλώσσας, οι οποίοι, ωστόσο, αποκτούν διαφορετική σημασία υπό συγκεκριμένο συγκεκριμένο (context). Αυτή η συμπεριφορά της νομικής γλώσσας συνάγεται εύκολα από τον Phillips (2003, 24), ο οποίος, στην προσπάθειά του με το έργο του να προσεγγίσει το ζήτημα της διαφοροποίησης της νομικής γλώσσας, μιλάει για την *επανενηνοποίηση* (reconceptualization).

Ο όρος «επανενηνοποίηση» προϋποθέτει εδώ την ύπαρξη της *έννοιας* (concept), η οποία λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος μεταξύ νομικής και κοινής γλώσσας, καθώς μέσω αυτής οι λέξεις της κοινής γλώσσας μετατρέπονται σε λέξεις της νομικής γλώσσας, και το αντίστροφο, έχοντας ως αποτέλεσμα τη δημιουργία νομικών νορμών (legal norms) (ό. π.), με την *έννοια* να είναι το κλειδί του σημασιολογικού τους περιεχομένου (ό. π., 153). Καθώς, λοιπόν, οι νομικές έννοιες έχουν τη βάση τους στις έννοιες της κοινής γλώσσας, είναι λογικό να υφίσταται μία διαρκής εξάρτηση μεταξύ τους, το οποίο, επίσης, συνεπάγεται ότι μεταβολές κατά τη χρήση μιας έννοιας της κοινής γλώσσας δεν μπορεί παρά να επηρεάσει και το περιεχόμενο της αντίστοιχης νομικής έννοιας κατά τη χρήση της στη νομική γλώσσα (ό. π., 154). Εδώ ο Phillips (ό. π., 154) σημειώνει, ωστόσο, τη διαφορά μεταξύ νομικής έννοιας και νομικής ορολογίας, λέγοντας ότι το να θεωρούμε τη *νομική ορολογία* (legal terminology) ως το σύνολο των επανενηνοποιημένων λέξεων της κοινής γλώσσας είναι μια κοινή, αλλά εσφαλμένη τακτική, δεδομένου ότι οι νομικοί όροι αποστασιοποιούνται από τα ομώνυμά της κοινής γλώσσας.

Επομένως, δεν μπορούμε να αρνηθούμε το γεγονός ότι η νομική γλώσσα έχει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με την κοινή γλώσσα. Παρότι, βέβαια, το λεξιλόγιο, η σύνταξη και η φρασεολογία έχουν τη βάση τους στην κοινή γλώσσα, αυτό δεν συνεπάγεται αυτομάτως ότι διαθέτουν την ίδια βαρύτητα και το ίδιο περιεχόμενο, όταν αυτά εντάσσονται στην νομική πραγματικότητα, ούτε και ότι η γνώση της κοινής γλώσσας επαρκεί για την παραγωγή ενός νομικού κειμένου, πόσο μάλλον για τη μετάφρασή του σε μια άλλη γλώσσα που διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες για τη σύνταξη νομικών κειμένων, ειδικότερα δε όταν μιλάμε και για διαφορετικά νομικά συστήματα

(κάτι που δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις και κατά τη μετάφραση νομικών κειμένων από τη μία γλώσσα στην άλλη, άλλως από το ένα νομικό σύστημα σε ένα διαφορετικό νομικό σύστημα, όπου τα κοινά στοιχεία είναι περιορισμένα, αν όχι ανύπαρκτα, και οι *πλήρεις* ορολογικές ισοδυναμίες φαντάζουν αδύνατες).

Και καθότι τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων (του είδους που απασχολεί άμεσα την παρούσα εργασία) αποτελούν επί της ουσίας νομικά κείμενα, η νομική γλώσσα που χρησιμοποιείται παίζει έναν από τους καταλυτικότερους ρόλους, τόσο σε επίπεδο σύνταξης του κειμένου (*international agreement drawing up process*) όσο και σε επίπεδο μετάφρασης (*international agreement translation process*). Μέσα από τη διαπίστωση αυτή θα πρέπει, λοιπόν, να σημειωθεί ότι τα νομικά κείμενα, και δη οι διεθνείς συμβάσεις, δεν αποτελούν μέσο έκφρασης των απόψεων του συντάκτη τους, αλλά επιτελούν μια συγκεκριμένη λειτουργία, συντάσσονται για έναν συγκεκριμένο σκοπό, και χαρακτηρίζονται από το ιδιαίτερο ύφος τους.

Ο Newmark (1982, 378) σημειώνει ότι σε μεγάλο αριθμό, μεταξύ άλλων και, νομικών κειμένων γίνεται χρήση συνθετικών (*synthetic*) και ημι-συνθετικών γλωσσών (*semi-synthetic languages*), οι οποίες δεν δημιουργούν ιδιαίτερη δυσκολία κατά τη μετάφρασή τους. Αναφέρει, πιο συγκεκριμένα δε, ότι όσο πιο επίσημο είναι το ύφος ενός κειμένου, τόσο μικρότερος κίνδυνος υπάρχει για συντακτικές ατασθαλίες κατά τη μετάφραση, πράγμα που δεν ισχύει σε λεξιλογικό επίπεδο. Με τη χρήση της συγκριτικής γλωσσολογίας μπορούν να προκύψουν πολλές διαφορετικές *τυπικές μετατάξεις* (*typical transpositions*) (ό. π.).

Ένα σημαντικό στοιχείο της νομικής γλώσσας (το οποίο ξενίζει μεν τον αναγνώστη του νομικού κειμένου, αποτελεί δε κοινή πρακτική για την πλειοψηφία των δραστηριοποιούντων στον νομικό κλάδο) είναι η συντηρητική της φύση, το οποίο μπορούμε εύλογα να ισχυριστούμε ότι ισχύει για την πλειοψηφία, αν όχι το σύνολο, των γλωσσών ανά τον κόσμο. Όσον αφορά αυτό το σημείο, μπορώ να επιβεβαιώσω, και μέσα από την πρακτική ενασχόλησή μου με το αντικείμενο της νομικής μετάφρασης ως επαγγελματίας μεταφραστής, ότι αυτό ισχύει τόσο στην αγγλική και τη γερμανική (με κυριότερο κοινό χαρακτηριστικό μεταξύ τους την χρήση λέξεων και εκφράσεων που προέρχονται από τα λατινικά) όσο και στην ελληνική γλώσσα. Η έρευνα είναι ευρεία και εκτεταμένη αναφορικά με την αγγλική νομική γλώσσα (βλ., μεταξύ άλλων, Tiersma 1999, Mellinkoff 2004), ενώ αρκετά έχουν γραφτεί και για την ελληνική νομική γλώσσα (βλ., μεταξύ άλλων, Βαλεοντής και Κριμπάς 2014,

Σταυράκης 2010) ως γλώσσες ειδικού σκοπού και ακόμη περισσότερα έχουν λεχθεί για το πώς τα ιδιαίτερα στοιχεία που την χαρακτηρίζουν δυσχεραίνουν αρκετές φορές την επικοινωνία και την κατανόηση τόσο σε επίπεδο ερμηνείας όσο και σε επίπεδο μετάφρασης (όπως θα δούμε και εκτενέστερα παρακάτω).

Ένας από τους βασικότερους λόγους χρήσης αρχαϊσμών σε ένα νομικό κείμενο είναι η επισημότητα που του προσδίδει, με αποτέλεσμα η επίσημη γλώσσα να συνδέεται άρρηκτα με τον εξαιρετικά αρχαϊζοντα χαρακτήρα της σε λεξιλογικό, συντακτικό και υφολογικό επίπεδο (και τανάπαλιν) (Tiersma 2000, 95). Σύμφωνα με τον Halliday (2004), η γλώσσα διακρίνεται από τέτοια χαρακτηριστικά λόγω του σκοπού για τον οποίο χρησιμοποιείται. Είτε πρόκειται για την εκδίκαση μιας υπόθεσης και την εξέταση μαρτύρων στο δικαστήριο, είτε για την ενημέρωση για τα δικαιώματα ενός συλληφθέντος κατά την ανάκριση από αστυνομικούς, είναι δεδομένη η επιστράτευση εκφράσεων, κατά πολλούς, «νομικίστικων», αλλά τυποποιημένων για την κάθε διαδικασία που ακολουθείται, οι οποίες μεν αρχαϊζουν, αποτελούν δε *καθεστηκότα* της νομικής γλώσσας. Όπως αναφέρει ο Tiersma (2006, 29) στην προσπάθειά του να γκρεμίσει κάποιους από τους μύθους που αφορούν την αγγλική νομική γλώσσα:

Ανά τους αιώνες, πολλά έχουν γραφτεί για τη γλώσσα του νόμου. Η γλώσσα των δικηγόρων είναι αρχαϊζουσα και συντηρητική. Είναι γεμάτη λέξεις από τα λατινικά και τα γαλλικά. Είναι μακροσκελής και πλεονάζουσα, πομπώδης και μονότονη, και είτε είναι εξαιρετικά ακριβής είτε εκνευριστικά αόριστη. Ίσως η πιο ενδιαφέρουσα άποψη είναι ότι η νομική γλώσσα καθ' αυτή αποτελεί έναν μύθο, καθότι πρόκειται πραγματικά απλώς για καθημερινή γλώσσα που απαρτίζεται από ένα μεγάλο εύρος τεχνικής ορολογίας.

Πρόκειται, εν ολίγοις, για ένα αμάλγαμα διαφορετικών στοιχείων, τα οποία συνθέτουν αυτή την πολυπλοκότητα της νομικής γλώσσας (του *legalese*, όταν αναφερόμαστε στην αγγλική γλώσσα). Εδώ και πολλά χρόνια, ωστόσο, επιχειρείται μια απόπειρα απλοποίησης της ιδιαιτέρως αρχαϊζουσας νομικής γλώσσας (χαρακτηριζόμενης από ένα, πολλές φορές, επιτηδευμένο λεξιλόγιο) με στόχο την κατανόησή της από όλους²,

² Για τον σκοπό αυτό διαφορετικοί οργανισμοί και ενώσεις ανά τον κόσμο εργάζονται, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι επιτυγχάνεται η απαραίτητη επικοινωνία. Σύμφωνα με τη Διεθνή Ομοσπονδία Απλής Γλώσσας (International Plain Language Federation), «[η] επικοινωνία είναι σε απλή γλώσσα εάν η διατύπωση, η δομή και ο σχεδιασμός της είναι τόσο σαφείς ώστε οι αναγνώστες να μπορούν να βρύνουν εύκολα αυτό που χρειάζονται, να καταλαβαίνουν τι βρίσκουν και να χρησιμοποιούν αυτές τις πληροφορίες.» **Invalid source specified.** Βάσει αυτού του ορισμού, η Ομοσπονδία, από την ίδρυσή της,

είτε πρόκειται για νομικούς, είτε για μη νομικούς, είτε για άτομα με γενικό νομικό υπόβαθρο για συγκεκριμένους σκοπούς (π.χ. μεταφραστές, βοηθοί δικηγόρου, κλπ.).

Χαρακτηριστικό της νομικής γλώσσας είναι και η τάση προς χρήση ενός ιδιαίτερου μακροπερίοδου λόγου. Από το δισέλιδο δικόγραφο και τις πολυσέλιδες προτάσεις μέχρι τα ογκώδη κείμενα των διεθνών συμβάσεων, ο εκάστοτε συντάκτης μπορεί να παράξει ένα συχνά πολύπλοκο (και -ορισμένες φορές, στα μάτια του απαιδέυτου αναγνώστη- δυσνόητο) κείμενο, το οποίο παρουσιάζει μια ασυνήθιστη σύνδεση σε επίπεδο προτάσεων. Αυτός ο μακροσκελής λόγος δημιουργεί προβλήματα και κατά τη μετάφρασή του, ακόμη και στον πιο δεινό μεταφραστή, κάτι που αποτελεί μόνο μία από τις πολυάριθμες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει ο νομικός μεταφραστής. Αυτό το δεσπόζον χαρακτηριστικό της νομικής γλώσσας συναντάται στα νομικά συστήματα διαφόρων χωρών, ενώ έντονα παρατηρείται τόσο στα αγγλικά όσο και στα ελληνικά.

Ως παραδείγματα μακροπερίοδου λόγου παραθέτω ενδεικτικά παρακάτω (σε αγγλικά και ελληνικά) το άρθρο 1 της Συνθήκης του Λονδίνου της 29^{ης} Μαρτίου 1864³ και την πρώτη παράγραφο από ανωνυμοποιημένο προσύμφωνο αγοραπωλησίας ακινήτου, όπου παρουσιάζεται ξεκάθαρα αυτό το ιδιάζον χαρακτηριστικό της νομικής γλώσσας:

Renunciation of Great Britain to Protectorate over the Ionian Islands.

ART. I. Her Majesty the Queen of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, desiring to realise the wish expressed by the Legislative Assembly of the United States of the Ionian Islands, that those Islands should be united to Greece, has consented, on the conditions hereinafter specified, to renounce the Protectorate over the Islands of Corfu, Cephalonia, Zante, Santa Maura, Ithaca, Cerigo and Paxo, with their Dependencies, which, in virtue of the Treaty signed at Paris on the 5th November, 1815, by the Plenipotentiaries of Great Britain, Austria, Prussia, and Russia, were constituted a single Free and Independent State, under the denomination of «the United States of

επιχειρεί την προώθηση της απλής γλώσσας, το οποίο θα επιτύχει μέσα από την ανάπτυξη ενός διεθνούς προτύπου απλής γλώσσας.

³ Το πλήρες κείμενο της Συνθήκης του Λονδίνου του 1864 είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών <https://www.mfa.gr/to-ypourgeio/diethneis-symvaseis/semantikes-diethneis-suntheke-pou-aphoroun-ten-ellada.html> (σε μορφή .doc). [Τελευταία πρόσβαση: 20 Φεβρουαρίου 2020]

the Ionian Islands» placed under the immediate and exclusive Protection of His Majesty the King of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, his heirs and successors.

Union of Ionian Islands to Greece.

In consequence, Her Britannic Majesty, His Majesty the Emperor of the French, and His Majesty the Emperor of All the Russias, in their character of signing parties to the Convention of the 7th May, 1832, recognise such Union, and declare that Greece, within the Limits determined by the arrangement concluded at Constantinople between the Courts of Great Britain, France, and Russia, and the Ottoman Porte, on the 21st July, 1832, including the Ionian Islands, shall from [sic] a Monarchical, Independent, and Constitutional State, under the Sovereignty of His Majesty King George, and under the Guarantee of the 3 Courts.

1α. Άρθρο 1, Συνθήκη του Λονδίνου της 29^{ης} Μαρτίου 1864.

Στην _____, σήμερα στις _____ () του μηνός _____ του έτους _____ (), ημέρα _____, στο γραφείο μου που βρίσκεται επί της οδού _____ (TK _____), στον _____ όροφο, σε μένα την συμβολαιογράφο _____ του _____, που εδρεύω στην _____, με αριθμό φορολογικού μητρώου _____ της Δ.Ο.Υ. _____, εμφανίσθηκαν οι γνωστοί μου και μη εξαιρούμενοι από τον νόμο αφ' ενός η _____ του _____ και της _____, οικοκυρά, που γεννήθηκε στις _____ στην _____ και κατοικεί στην _____, επί της οδού _____ (TK _____), κάτοχος του με αριθμό _____ δελτίου ταυτότητας εκδόσεως του Τ.Α. _____, με αριθμό φορολογικού μητρώου _____ της Δ.Ο.Υ. _____ και αφ' ετέρου ο _____ του _____ και της _____, δικηγόρος _____, με αριθμό μητρώου _____, κάτοικος _____, επί της οδού _____ (TK _____), με αριθμό φορολογικού μητρώου _____ της Δ.Ο.Υ. _____, ο οποίος παρίσταται και ενεργεί στο παρόν ως πληρεξούσιος, αντιπρόσωπος, αντίκλητος, επ' ονόματι και δια λογαριασμό του _____ (όνομα:

() (επώνυμο:) του (όνομα πατέρα:) και της (όνομα μητέρας:), υπηκόου, δικηγόρου, που γεννήθηκε στις στο και κατοικεί στην πόλη () του , στη διεύθυνση , κατόχου του με αριθμό διαβατηρίου που εκδόθηκε από τις αρμόδιες αρχές του στις και ισχύει έως την , ο οποίος εισήλθε στη χώρα μας στις , όπως προκύπτει από την οικεία θεώρηση εισόδου στο διαβατήριό του, με αριθμό φορολογικού μητρώου της Δ.Ο.Υ. κατοίκων εξωτερικού, δυνάμει ρητής εντολής και πληρεξουσιότητας που δόθηκε σ' αυτόν με το υπ' αριθμόν πληρεξούσιο της συμβολαιογράφου , που δεν έχει ανακληθεί ούτε έχει κηρυχθεί ανίσχυρο μέχρι σήμερα κατά δήλωση του εντολοδόχου, επικυρωμένο αντίγραφο του οποίου προσαρτάται στο παρόν. Στη συνέχεια οι εμφανισθέντες μου ζήτησαν την σύνταξη του παρόντος συμβολαίου, δήλωσαν δε, συνομολόγησαν και συναπεδέχθησαν τα ακόλουθα: [...]

1β. Απόσπασμα από προσύμφωνο αγοραπωλησίας ακινήτου.

Δεδομένου ότι τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων είναι νομικά κείμενα, όλα αυτά τα ζητήματα που είναι χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας είναι εύλογο να προκύπτουν και κατά την ανάγνωση και προσπάθεια κατανόησης των διεθνών συμβάσεων. Φυσικά, τα προβλήματα αυτά επηρεάζουν σημαντικά και τη μετάφρασή τους, όπως θα δούμε και παρακάτω, τόσο σε λεξιλογικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ορολογίας.

Β. Τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων και η επίσημη γλώσσα τους

Προτού περάσουμε στο ζήτημα της μετάφρασης των κειμένων των διεθνών συμβάσεων, θα πρέπει προηγουμένως να κάνουμε μια γενικότερη επισκόπηση του είδους και των ιδιοτήτων τους. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τα κείμενα αυτά εντάσσονται στην κατηγορία των νομικών κειμένων, η οποία και αποτελεί μια εξαιρετικά ευρεία κατηγορία λόγω της πληθώρας των κειμένων που υπάγονται σε αυτή.

Η Cao (2010, 79) κατηγοριοποιεί τα νομικά κείμενα σε τέσσερις υποποικιλίες (sub-varieties) και τα ταξινομεί ως εξής:

- 1) νομοθετικά κείμενα, για παράδειγμα, εγχώρια νομοθετήματα και επιμέρους νομοθεσία, διεθνείς συμβάσεις και πολύγλωσσο δίκαιο,
- 2) δικαστικά κείμενα που προκύπτουν κατά τη δικαστική διαδικασία από δικαστικούς λειτουργούς και άλλες νομικές αρχές,
- 3) νομικά ακαδημαϊκά κείμενα που συντάσσονται από δικηγόρους ακαδημαϊκούς ή ακαδημαϊκούς νομικών επιστημών, τα οποία περιλαμβάνονται σε ακαδημαϊκά συγγράμματα και σχολιασμούς των οποίων το νομικό καθεστώς εξαρτάται από τα νομικά συστήματα σε διαφορετικές περιοχές δικαιοδοσίας, και
- 4) ιδιωτικά νομικά κείμενα, τα οποία περιλαμβάνουν κείμενα που έχουν συνταχτεί από δικηγόρους, για παράδειγμα, συμβάσεις, μισθώσεις, διαθήκες και αγωγές, καθώς και κείμενα που έχουν συνταχτεί από μη δικηγόρους, για παράδειγμα, ιδιωτικές συμφωνίες, καταθέσεις μαρτύρων και άλλα έγγραφα, τα οποία χρησιμοποιούνται σε δικαστικές υποθέσεις και άλλες νομικές περιστάσεις.

Από την προηγούμενη κατηγοριοποίηση είναι εμφανές ότι οι διεθνείς συμβάσεις αποτελούν μόνο μέρος ενός ευρύτερου συνόλου, το οποίο με τη σειρά του λειτουργεί ως υποσύνολο στον όρο-ομπρέλα «νομικά κείμενα». Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 σημ. α της Σύμβασης της Βιέννης περί του δικαίου των Συνθηκών (1969, 333), ο όρος *συνθήκη* ορίζεται ως «μια διεθνής συνθήκη που συνάπτεται μεταξύ κρατών σε έγγραφη μορφή και διέπεται από το διεθνές δίκαιο [...]». Με τον όρο *συνθήκη* (επίσης *διεθνής σύμβαση*) «εννοούμε κάθε συμβατική σχέση, που συνάπτεται μεταξύ υποκειμένων του διεθνούς δικαίου (είτε μεταξύ κρατών είτε μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών που έχουν δικαιοπρακτική ικανότητα ή, τέλος, μεταξύ διεθνών οργανισμών με δικαιοπρακτική ικανότητα) και αποσκοπεί στην παραγωγή εννόμων αποτελεσμάτων» (Ρούκουνας 2015, 73). Οι όροι *συνθήκη* και *σύμβαση* χρησιμοποιούνται σχεδόν ταυτόσημα σε αυτό το συγκεκριμένο.

Παρόλα αυτά, ανάλογα με το περιεχόμενο της εκάστοτε διεθνούς σύμβασης, όπως ισχύει και για πολλά νομικά κείμενα, το περιεχόμενο μπορεί συχνά να μην είναι αμιγώς *νομικό*. Αυτό εξαρτάται σημαντικά από τον σκοπό για τον οποίο συνάπτεται κάθε φορά η σύμβαση, με αποτέλεσμα το κείμενο να παρουσιάζει ιδιαιτερότητα λόγω της νομικής του φύσης, αλλά και άλλης τεχνικής ορολογίας που μπορεί να περιλαμβάνει (για

παράδειγμα, μεταξύ άλλων, τα κείμενα, αφενός, της σύμβασης-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, η οποία εγκρίθηκε στη Νέα Υόρκη στις 9 Μαΐου 1992⁴, και, αφετέρου, της σύμβασης περί του ενιαίου νόμου για τις επιταγές, η οποία καθορίζει το δίκαιο των επιταγών⁵ και προέκυψε από τη Διεθνή Συνδιάσκεψη της Γενεύης του 1931).

Βέβαια, δεν αποτελούν όλες οι συμφωνίες που αφορούν ξένα κράτη διεθνείς συμβάσεις (Cao 2007, 139). Πιο συγκεκριμένα, «[...] δεν αποτελεί συνθήκη μια συμφωνία μεταξύ κρατών που λόγω του αντικειμένου της ή λόγω της βουλήσεως των συμβαλλομένων δεν διέπεται από το διεθνές δίκαιο. Αναφέρονται ως παραδείγματα διακρατικές συμφωνίες για την αγορά ακινήτων ή προϊόντων, όπως πετρελαίου ή κρέατος.» (Ρούκουνας 2015, 74).

Χωρίς αμφιβολία, τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων συγκαταλέγονται μεταξύ των πλέον μεταφρασμένων κειμένων νομικής φύσεως. Στο πλαίσιο της ισότητας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών διμερών ή/και πολυμερών συνθηκών, εΐθισται το κείμενο μιας διεθνούς σύμβασης να είναι πολύγλωσσο, δηλαδή να έχει συνταχτεί εξ αρχής σε τόσες γλώσσες όσες και τα συμβαλλόμενα μέρη της πολυμερούς σύμβασης, χαρακτηριζόμενη ως αυθεντική σε καθεμία από τις γλώσσες στις οποίες έχει συνταχτεί. Σύμφωνα δε με το άρθρο 33 της Σύμβασης της Βιέννης περί της ερμηνείας συνθηκών που έχουν χαρακτηριστεί σε δύο ή περισσότερες γλώσσες ως αυθεντικές (Νόμος 1981/1991 (ΦΕΚ 187/Α/9-12-1991): Κύρωση Σύμβασης Βιέννης για το δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ Κρατών και Διεθνών Οργανισμών ή μεταξύ Διεθνών Οργανισμών.), προβλέπεται ότι:

1. ‘Όταν συνθήκη έχει χαρακτηριστεί ως αυθεντική σε δύο ή περισσότερες γλώσσες, το κείμενό της έχει την ίδια ισχύ και στις δύο γλώσσες, εκτός εάν η συνθήκη ορίζει ή εάν τα Κράτη συμφωνήσουν ότι σε περίπτωση διαστάσεως υπερισχύει καθορισμένο κείμενο.

⁴ Μετάφραση της σύμβασης-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή είναι διαθέσιμη στην τοποθεσία <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/37519074-44e2-419c-ab77-a4460c2aba73> (τελευταία πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2019).

⁵ Το κείμενο της σύμβασης είναι διαθέσιμο στην τοποθεσία <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/LON/Volume%20143/v143.pdf> (τελευταία πρόσβαση 12 Νοεμβρίου 2019).

2. Συνθήκη σε γλώσσα άλλη από εκείνες, στις οποίες έχει χαρακτηριστεί ως αυθεντικό το κείμενο, δεν θεωρείται αυθεντική, εκτός εάν η συνθήκη το προβλέπει ή εάν τα μέρη συμφώνησαν έτσι.

3. Οι όροι συνθήκης θεωρούνται ότι έχουν την ίδια έννοια στα διάφορα αυθεντικά κείμενα.

4. Εκτός της περιπτώσεως που ορισμένο κείμενο υπερισχύει σύμφωνα με την παράγραφο 1, όταν η σύγκριση των αυθεντικών κειμένων αποκαλύπτει εννοιολογική διαφορά, την οποία δεν μπορεί να εξαλείψει η εφαρμογή των άρθρων 31 και 32, υιοθετείται η έννοια η οποία, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου και του σκοπού της συνθήκης, συμβιβάζει καλύτερα τα κείμενα αυτά.

Ωστόσο, πολλές είναι οι περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες μια συνθήκη ή διεθνής σύμβαση έχει συνταχτεί σε μία και μόνη γλώσσα, η οποία συνήθως είναι η αγγλική και αποτελεί την επίσημη γλώσσα του κειμένου της. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η χώρα-συμβαλλόμενο μέρος στην εν λόγω συνθήκη, καλείται να μεταφράσει το αυθεντικό κείμενο αυτής, προκειμένου να ενταχθεί στην εθνική νομοθεσία με νόμο κύρωσης του κειμένου της συνθήκης/σύμβασης, όπως θα δούμε και αναλυτικότερα παρακάτω.

Πέρα από το ζήτημα της γλώσσας αυτό καθαυτό, δεδομένου ότι οι διεθνείς συνθήκες συνάπτονται μεταξύ κρατών με διαφορετικά, εξορισμού, νομικά συστήματα, είναι φυσικό και επόμενο να προκύπτουν και προβλήματα στη χρήση όρων και εννοιών που διαφέρουν μεταξύ των διαφορετικών νομικών συστημάτων ή που δεν υφίστανται στο ένα ή στο άλλο νομικό σύστημα. Ο γλωσσικός αντίκτυπος των διεθνών συνθηκών στην εγχώρια νομοθεσία είναι διττός, αφενός καθώς σε ορισμένες περιπτώσεις οι διεθνείς συνθήκες δημιουργούν νέους όρους (πολύ συχνά τεχνητούς σύμπλοκους όρους) που δεν έχουν συναντηθεί προηγουμένως υπό τέτοια μορφή, και αφετέρου καθώς σε άλλες περιπτώσεις οι διεθνείς συνθήκες παρέχουν αυστηρούς ορισμούς όρων που είτε δεν έχουν οριστεί σε εθνικά ή ευρωπαϊκά νομικά μέσα είτε είχαν διαφορετικούς, συχνά ακόμη και διαφοροποιούμενους ορισμούς (European Commission 2012, 54). Προς αποφυγή τέτοιων ζητημάτων και ενδεχόμενων διεθνών διαφορών μεταξύ των κρατών, επιλέγεται συχνά η χρήση περισσότερο *ουδέτερων* όρων, οι οποίοι δεν θα έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αμφισημιών, ιδιαίτερα δε σε διεθνείς συνθήκες που δεν

έχουν συνταχτεί εξ αρχής στις γλώσσες όλων των συμβαλλομένων μερών και θα πρέπει να γίνει μετάφρασή τους για την ενσωμάτωσή τους στην εθνική νομοθεσία.

Στην τελευταία αυτή περίπτωση, τίθενται σημαντικά ερωτήματα όσον αφορά τη διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συνθηκών στην εκάστοτε χώρα (το οποίο πραγματεύεται η παρούσα εργασία και προσεγγίζει πιο συγκεκριμένα για την Ελλάδα στα όσα παρουσιάζονται υπό το κεφάλαιο 4), με τα βασικότερα να έχουν να κάνουν με το ζήτημα της ορθότητας και της αξιοπιστίας της μετάφρασης, καθώς, όπως ήδη αναφέραμε προηγουμένως, προβλήματα αυτού του είδους θα είχαν σημαντικές επιπτώσεις σε επίπεδο ερμηνείας, με αποτέλεσμα να προκύψουν διαφορές μεταξύ των συμβαλλομένων μερών της σύμβασης ή μη επίλυση των ζητημάτων τα οποία διέπει η σύμβαση.

Κεφάλαιο 2

Περί της νομικής μετάφρασης και του ρόλου του νομικού μεταφραστή

Η νομική μετάφραση θεωρείται εξειδικευμένη μετάφραση και ως τέτοια δεν μπορεί να νοηθεί ως μια απλή διαδικασία μεταφοράς λέξεων από μια γλώσσα σε μια άλλη. Η ιδιαίτερη φύση της νομικής γλώσσας και η εξειδικευμένη ορολογία που την χαρακτηρίζουν την καθιστούν ένα πολύπλοκο, δύσκολο και απαιτητικό είδος μετάφρασης. Είναι σαφές ότι η κυριολεκτική/κατά λέξη μετάφραση στην περίπτωση των νομικών κειμένων είναι αδύνατη και μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικές, μέχρι και καταστροφικές, συνέπειες για τα πρόσωπα (φυσικά ή νομικά) που αφορούν.

Παρά το γεγονός ότι μιλώντας για μετάφραση θεωρούμε δεδομένο ότι πρόκειται για απόδοση από τη γλώσσα Α (ήτοι γλώσσα του πρωτοτύπου) στη γλώσσα Β (ήτοι γλώσσα προς την οποία γίνεται η μετάφραση), δεν θα πρέπει, ωστόσο, να παραμερίζουμε δύο βασικούς παράγοντες: αφενός, το κοινό στο οποίο απευθύνεται η μετάφραση και, αφετέρου, τον στόχο που αυτή επιτελεί (βλ. Reiß και Vermeer 1991, Vermeer 1978, Hönig και Kußmaul 1982, και Nord 2018). Συχνά, μια μετάφραση απευθύνεται σε κοινό ομόλογο προς το κοινό στο οποίο απευθύνεται το πρωτότυπο κείμενο. Παρόλα αυτά, κάτι τέτοιο δεν ισχύει απαραίτητως στο πλαίσιο της νομικής μετάφρασης, καθώς η μη καθολικότητα του δικαίου (άλλως, η ύπαρξη ενός ενιαίου και καθολικά ισχύοντος νομικού συστήματος) συνεπάγεται άμεση εξάρτηση του κειμένου από το νομικό σύστημα της κάθε χώρας. Έτσι, μια μετάφραση μπορεί να είναι προσανατολισμένη στο κοινό-πηγή ή στο κοινό-στόχος, μεταβάλλοντας, κατά συνέπεια, και τη μεταφραστική στρατηγική που χρησιμοποιείται, αφού ενδέχεται να αλλάξει και ο στόχος που η μετάφραση αυτή επιτελεί.

A. Η νομική μετάφραση: μια σισύφεια προσπάθεια «πλεύσης» σε αχαρτογράφητα νερά

Όπως εμφανώς δηλώνει και ο τίτλος του συγκεκριμένου υποκεφαλαίου, η νομική μετάφραση μπορεί να έχει αναπτυχθεί μεν ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες, τόσο ως

ειδικότερος κλάδος της μετάφρασης όσο και σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής και πρακτικού ενδιαφέροντος, εξακολουθεί να παραμένει δε ένα σχετικά αχαρτογράφητο αντικείμενο έρευνας, το οποίο διαρκώς μεταβάλλεται και εξελίσσεται σε άμεση συνάρτηση με την εκάστοτε εθνική νομοθεσία και τα νέα δεδομένα που προκύπτουν από τις σχέσεις μεταξύ κρατών σε ποικίλα ζητήματα, κρατών που μοιράζονται κοινές ιδέες, διαφορετικά, ωστόσο, νομικά συστήματα.

Ως μετάφραση ειδικού σκοπού, ένας από τους στόχους που επιτελεί η νομική μετάφραση είναι η διατήρηση του περιεχομένου / νοήματος του πρωτοτύπου κειμένου, όταν ο μεταφραστής μεταφράζει από τη γλώσσα Α (γλώσσα-πηγή) στη γλώσσα Β (συνήθως, μητρική γλώσσα ή, γενικά, γλώσσα-στόχος), με απώτερο στόχο την επίτευξη των ίδιων αποτελεσμάτων τόσο στο πρωτότυπο κείμενο όσο και στο μετάφρασμα. Μέχρι τη δεκαετία του 1970, ως μετάφραση ειδικού σκοπού νοείτο η μεταφορά του νοήματος από το κείμενο-πηγή στο κείμενο-στόχος δίνοντας πρωτίστως έμφαση στη μορφή. Τα πράγματα, ωστόσο, αλλάζουν από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα, οπότε έχουμε την ανάπτυξη νέων θεωριών που εισάγουν νέες στρατηγικές μετάφρασης, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον από την μέχρι τότε κυρίαρχη έννοια της τυπολογίας των κειμένων σε μια πιο λειτουργική προσέγγιση (*function / functionality*) και τον σκοπό (*purpose / aim / skopos*).

Η Katharina Reiß ήδη από το 1971 (1986, 32) έθεσε ως βασικό κριτήριο στη διαδικασία της μετάφρασης όχι μόνο την τυπολογία⁶ του κειμένου, αλλά και τη λειτουργία που επιτελεί η γλώσσα στο εκάστοτε κείμενο, το οποίο οδήγησε την ερευνητική κοινότητα στο να ξεφύγει από την αποκλειστική προσκόλληση στη γλωσσική και γλωσσολογική ανάλυση και να μετακινηθεί επίσης προς την πραγματολογική διάσταση της μετάφρασης, ως διαδικασία μεταφοράς νοημάτων και πληροφοριών και ως μέσο επικοινωνίας. Αργότερα, κατά το 1984, ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στον σκοπό της μετάφρασης, με την ανάπτυξη της λεγόμενης θεωρίας του σκοπού (*skopos theory / Skopostheorie*) από τους Reiß και Vermeer, σύμφωνα με την οποία κάθε δράση⁷

⁶ Αναφερόμενοι στο ζήτημα της τυπολογίας των κειμένων, όπως αυτό αναπτύχθηκε από την Reiß (1977, 98), και τη διάκριση σε πληροφοριακά, εκφραστικά, προτρεπτικά και οπτικοακουστικά κείμενα, τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων διακρίνονται από έναν διττό χαρακτήρα: αφενός τον πληροφοριακό χαρακτήρα του κειμένου προς ενημέρωση των αποδεκτών σχετικά με το περιεχόμενο του και αφετέρου τον προτρεπτικό χαρακτήρα για την εφαρμογή των προβλεπόμενων διατάξεων στις σχέσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών.

⁷ Με τον όρο «δράση» αναφερόμαστε εδώ στον όρο *μεταφραστική δράση* (translatorisches Handeln), όπως αυτός εισήχθη από την Holz-Mänttari (Holz-Mänttari 1984 στο Nord 2018, 13) και ορίζεται ως κάθε διαδικασία παραγωγής ενός μεταφορέα μηνύματος (message transmitter / Botschaftsträger)

καθορίζεται από τον σκοπό της, αποτελεί δηλαδή μια συνάρτηση του σκοπού της, η οποία μπορεί να αποδοθεί με έναν τύπο ως εξής: $Trl. = f(Sk)^8$ (1991, 101).

Εφόσον, λοιπόν, ο σκοπός της μετάφρασης βρέθηκε στο προσκήνιο, ο μεταφραστής καλείται να ακολουθήσει τρία διαφορετικά μεθοδολογικά στάδια κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη διευκόλυνση της μεταφραστικής πράξης: (1) ορισμός του σκοπού, ο οποίος μπορεί να οριστεί μόνο εφόσον γνωρίζει το κοινό-στόχος, ώστε να είναι σε θέση να αποφασίσει αν μια συγκεκριμένη λειτουργία έχει ή δεν έχει νόημα να εφαρμοστεί στην περίπτωση του· (2) επαναπροσδιορισμός της σύνδεσης συγκεκριμένων πτυχών του κειμένου αφετηρίας σύμφωνα με τον σκοπό που έχει οριστεί· (3) επίτευξη του σκοπού, ήτοι μεταφορά του κειμένου αφετηρίας με λειτουργικό τρόπο, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι προσδοκίες του κοινού-στόχου (Reiß και Vermeer 1991, 102 επ.).

Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, τα πράγματα υπεισέρχονται σε μια νέα κατάσταση, στην οποία η μετάφραση δεν είναι πλέον ένα απλό παράγωγο του κειμένου-πηγή. Η λειτουργία του κειμένου-στόχος διαφέρει από τη στιγμή που στο επίκεντρο της διαδικασίας βρίσκεται πλέον ο αποδέκτης (άλλως, το κοινό-στόχος), οπότε και έμφαση δίνεται στην πραγματολογική διάσταση του πολιτισμού-στόχος και, κατ' επέκταση, μεταβάλλεται ο επικοινωνιακός σκοπός για τον οποίο γίνεται η μετάφραση. Βάσει αυτών των δεδομένων, ο μεταφραστής αναλαμβάνει έναν νέο ρόλο, σε αντίθεση με ό,τι ίσχυε μέχρι πρότινος: τον ρόλο του *συνδημιουργού / συμπαραγωγού* του κειμένου-πηγή μέσω ενός νέου κειμένου-στόχου.

Αποτέλεσμα ήταν η θεωρία του σκοπού να επικριθεί έντονα από θεωρητικούς του κλάδου, καθώς

α. αναγάγει το μεταφραστή σε συν-συγγραφέα,

β. αφήνει ανεξέλεγκτα περιθώρια παρέμβασης και επειδή

γ. κηρύττει την απομάκρυνση από τη βάση, το πρωτότυπο.

(Βλαχόπουλος 2014, 57)

συγκεκριμένου είδους, που έχει σχεδιαστεί για να χρησιμοποιείται σε ανώτερα συστήματα δράσης, προκειμένου να συντονίσει τη συνεργασία μεταξύ δράσης και επικοινωνίας. Η Holz-Mänttari αποφεύγει να περιοριστεί στη χρήση του όρου «μετάφραση» και προτιμά τον ευρύτερο όρο «μεταφορές μηνυμάτων», προκειμένου να επεκτείνει την εφαρμογή της θεωρίας της ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν υφίσταται κείμενο αφετηρίας ή/και κείμενο υποδοχής.

⁸ Trl. = Μετάφρασμα, f = Funktion (ήτοι λειτουργία) (Sk) = σκοπός (εκ του Skopos).

Οι κυριότερες αμφιβολίες που εκφράστηκαν σχετικά με το εάν και κατά πόσο οι λειτουργικές προσεγγίσεις μπορούν να εφαρμοστούν στην περίπτωση των νομικών κειμένων αφορούσαν περισσότερο το γεγονός ότι η μετάφραση σε αυτήν την περίπτωση επικεντρωνόταν περισσότερο στον αποδέκτη, κάτι που είναι ανεπίτρεπτο για τη νομική γλώσσα, δεδομένου ότι θα μπορούσε κάλλιστα να οδηγήσει σε παρερμηνείες (Garzone 2000), οδηγώντας σε καταστροφικές συνέπειες.

Η νομική μετάφραση αποτελεί μια εξειδικευμένη κατηγορία μετάφρασης, που, όπως προαναφέραμε, συνεπάγεται τη χρήση ειδικής γλώσσας (γλώσσα ειδικού σκοπού), αλλά και συνδέεται με εμπόδια, τα οποία καλείται ο νομικός μεταφραστής κατά τη μεταφραστική διαδικασία να υπερβεί και αφορούν τα χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας και των νομικών κειμένων εν γένει: τον αρχαϊκό, ασαφή και αόριστο χαρακτήρα τους, τον πολιτισμικά φορτισμένο νομικό λόγο και τις πραγματολογικές πτυχές που χαρακτηρίζουν τα νομικά κείμενα (ό. π.). Η περαιτέρω δε κατηγοριοποίηση της νομικής μετάφρασης εξαρτάται από διαφορετικούς παράγοντες. Σύμφωνα με την Cao (2007, 8), η νομική μετάφραση μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σύμφωνα με το αντικείμενο των νομικών κειμένων στη γλώσσα-πηγή, μια κατηγοριοποίηση που βασίζεται στις αντίστοιχες υποποικιλίες που έχουμε ήδη αναφέρει παραπάνω (στο υποκεφάλαιο 1.B), εν συντομία: 1) μετάφραση εγχώριων νομοθετημάτων και διεθνών συνθηκών, 2) μετάφραση ιδιωτικών νομικών κειμένων, 3) μετάφραση νομικών έργων για ακαδημαϊκούς σκοπούς και 4) μετάφραση νομολογίας. Σε μια ευρύτερη κατηγοριοποίηση (στην ίδια παράγραφο), ταξινομεί τη νομική μετάφραση βάσει της κατάστασης των πρωτοτύπων κειμένων, ήτοι μετάφραση εκτελεστικού δικαίου, π.χ. νομοθετήματα, και μετάφραση μη εκτελεστικού δικαίου, π.χ. νομικά ακαδημαϊκά έργα.

Επικεντρωμένη στις λειτουργίες που επιτελεί το νομικό κείμενο στη γλώσσα-πηγή, η Šarčević (1997 στο Cao 2007, 8 επ.) προβαίνει στην κατηγοριοποίηση της νομικής μετάφρασης βάσει των λειτουργιών που επιτελούν τα νομικά κείμενα στη γλώσσα-πηγή. Πιο συγκεκριμένα, τα νομικά κείμενα, βάσει της λειτουργίας τους, μπορεί να είναι α. κυρίως ρυθμιστικά (*primarily prescriptive*), π.χ. νόμοι, κώδικες, συμβάσεις, συνθήκες, κανονισμοί, β. κυρίως περιγραφικά καθώς και ρυθμιστικά (*primarily descriptive and also prescriptive*), όπως δικαστικές αποφάσεις και νομικά μέσα που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο δικαστικών και διοικητικών διαδικασιών, και γ. αμιγώς

περιγραφικά (*purely descriptive*), στα οποία ανήκουν τα νομικά κείμενα ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος⁹.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι το ερευνητικό ενδιαφέρον έχει επικεντρωθεί κυρίως στα νομικά κείμενα ως κείμενα-πηγή. Το ερώτημα που γεννιέται, ωστόσο, εν προκειμένω είναι τι θα συμβεί, αν λάβουμε υπόψη μας το εκάστοτε νομικό κείμενο βάσει των σκοπών που επιτελούν τα κείμενα στη γλώσσα-στόχο. Και σε αυτήν την περίπτωση, η Cao (ό. π., 10 επ.) προτείνει την ταξινόμηση σε τρεις κατηγορίες με σημείο αναφοράς το κείμενο-στόχο: α. νομική μετάφραση για κανονιστικούς σκοπούς, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία κειμένων που χαρακτηρίζονται ως αυθεντικά σε δύο ή περισσότερες γλώσσες και είναι εξίσου αυθεντικά σε δύο ή περισσότερες δικαιοδοσίες, με τα περισσότερα από αυτά τα κείμενα να μεταφράζονται στις υπόλοιπες γλώσσες των συμβαλλομένων μερών, αφού πρώτα έχουν συνταχτεί σε μία γλώσσα, ή να συντάσσονται απευθείας σε όλες τις γλώσσες των συμβαλλομένων μερών (είτε πρόκειται για δύο είτε για περισσότερες γλώσσες)· β. νομική μετάφραση για πληροφοριακούς σκοπούς, κατά την οποία νομικά κείμενα (π.χ. δικαστικές αποφάσεις, συμβάσεις, καταστατικά, κ.ά.) μεταφράζονται στη γλώσσα-στόχο προς πληροφόρηση των αποδεκτών τους και μόνο, χωρίς το κείμενο-στόχος να χαρακτηρίζεται ως αυθεντικό (σε αντίθεση με την προαναφερθείσα πρώτη κατηγορία)· γ. νομική μετάφραση για γενικούς νομικούς ή δικαστικούς σκοπούς, κατά την οποία είτε νομικά είτε άλλα κείμενα (π.χ. εταιρική αλληλογραφία, πιστοποιητικά, τιμολόγια, κ.λπ.) που μεταφράζονται στη γλώσσα-στόχο προς πληροφόρηση όσων δεν κατανοούν τη γλώσσα του δικαστηρίου, έχουν αποδεικτική ισχύ και επιφέρουν έννομες συνέπειες.

Ιδωμένη με μια πρακτικότερη ματιά, η νομική μετάφραση είναι η μετάφραση ενός νομικού κειμένου από τη μία νομική γλώσσα(-πηγή) σε μια άλλη νομική γλώσσα(-στόχος), η οποία μπορεί να εντάσσεται στο ίδιο (χώρες με δύο ή περισσότερες επίσημες γλώσσες) ή σε διαφορετικό νομικό σύστημα (από το νομικό σύστημα της μιας χώρας στο νομικό σύστημα της άλλης, π.χ. Ελλάδα και Μεγάλη Βρετανία). Ειδικότερα, δε, στην τελευταία περίπτωση, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην απόδοση όρων και εννοιών που δεν διαθέτουν ισοδύναμα, όταν μεταβαίνουμε από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο, και ιδιαίτερα όταν τα κείμενα πρόκειται να επιφέρουν έννομα

⁹ Την ταξινόμηση αυτή σε ρυθμιστικά (*prescriptive*) και περιγραφικά (*descriptive*) νομικά κείμενα είχε εισαγάγει νωρίτερα ο Hans Kelsen στο έργο του *Allgemeine Theorie der Normen* ήδη από το 1979 (βλ. επίσης Kelsen 1991).

αποτελέσματα, με βαρύτητα να δίνεται στο νομικό σύστημα-στόχος. Στην περίπτωση που η μετάφραση ενός νομικού κειμένου γίνεται για πληροφοριακούς κυρίως σκοπούς, προσοχή εφιστάται στην απόδοση των όρων και εννοιών του πρωτοτύπου όσο το δυνατόν πιο κοντά στη σημασία που έχουν στο νομικό σύστημα-πηγή (ακόμη κι αν αυτό προϋποθέτει επεξήγηση ή λεπτομερέστερη περιγραφή του εκάστοτε όρου και όχι ισοδύναμη απόδοση στη γλώσσα-στόχο).

Όπως είναι φυσικό, οι διαφορές μεταξύ των νομικών συστημάτων από χώρα σε χώρα δημιουργούν προβλήματα και δυσκολίες κατά τη διαδικασία της νομικής μετάφρασης (κάτι που ούτως ή άλλως ισχύει και σε άλλες κατηγορίες μετάφρασης, π.χ. μετάφραση λογοτεχνίας). Ωστόσο, τα προβλήματα δεν σταματούν εκεί. Δεν είναι μόνο ο χαρακτήρας της νομικής γλώσσας και, κατ' επέκταση, του δικαίου γενικότερα που συντείνει σημαντικά στον, εκ φύσεως θα λέγαμε, πολύπλοκο χαρακτήρα των νομικών κειμένων, αλλά στις δυσκολίες και τα προβλήματα της νομικής μετάφρασης συμπεριλαμβάνονται και οι γλωσσικές και πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των εκάστοτε χωρών.

Περί των δυσκολιών και των προβλημάτων στη νομική μετάφραση

Η μετάφραση θεωρείται συχνά μια απλή διαδικασία μεταφορά της γλώσσας-πηγή στη γλώσσα-στόχο (Wagner, Sin και Cheng 2014, 39). Παρόλα αυτά, η νομική μετάφραση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μια τέτοια απλή διαδικασία. Αυτό το αντιλαμβάνεται οποιοσδήποτε ασχολείται και σε πρακτικό επίπεδο με τον ιδιαίτερο κλάδο αυτό της μετάφρασης, ιδιαίτερα όταν καλείται να αντιμετωπίσει δυσκολίες και προβλήματα που καθιστούν τη διαδικασία ακόμη πιο δύσκολη.

Προτού, ωστόσο, εμβαθύνουμε στις δυσκολίες και τα προβλήματα της νομικής μετάφρασης, εντάσσοντας τα ζητήματα αυτά σε ένα ευρύτερο πλαίσιο και σύμφωνα με τις λειτουργικές προσεγγίσεις της μετάφρασης, τα μεταφραστικά προβλήματα, αυτά που «αντικειμενικά ή, τουλάχιστον, διωποκειμενικά» (Παριανού 2007, 6) αντιμετωπίζει ο εκάστοτε μεταφραστής, μπορούν να συνοψιστούν στις παρακάτω τέσσερις κατηγορίες (Nord 1991, 174 επ.):

α. **πραγματολογικά μεταφραστικά προβλήματα:** τα προβλήματα αυτά αφορούν περισσότερο ζητήματα που έχουν να κάνουν με εξωκειμενικούς παράγοντες

(*extratextual factors*), οι οποίοι αφορούν τόσο το κείμενο-πηγή όσο και το κείμενο-στόχο και έχουν να κάνουν με τους αποδέκτες, το μέσο, τον σκοπό παραγωγής του πρωτοτύπου και μετάφρασης, τη λειτουργία, κ.λπ. Το μοντέλο που ανέπτυξε η Nord (1992, 43) για μια κειμενική ανάλυση που προσανατολίζεται στη μετάφραση και την ανάλυση των εξωκειμενικών αυτών παραγόντων, βασίζεται σε μια σειρά ερωτήσεων μερικής άγνοιας, που στην ξένη βιβλιογραφία απαντώνται ως *wh-questions* (στα αγγλικά) ή *W-Fragen* (στα γερμανικά): *ποιος* μεταδίδει (who / wer?), *για ποιο σκοπό* (what for / wozu?), *σε ποιον* (to whom / wem?), *με ποιο μέσο* (through which medium or channel / über welches Medium?), *πού* (where / wo?), *πότε* (when / wann?), *γιατί* (why / warum?) και *με ποια λειτουργία* (with what function / mit welcher Funktion?), που, όπως αναφέρθηκε, ισχύουν και για το κείμενο-πηγή και για το κείμενο-στόχο.

β. μεταφραστικά προβλήματα πολιτισμικής εξειδίκευσης: τα προβλήματα αυτά εντοπίζονται στο πολιτισμικό ζεύγος, στο πλαίσιο του οποίου επιτελείται η μετάφραση και η μεταφορά του κειμένου από έναν συγκεκριμένο πολιτισμό σε έναν άλλο. Τα προβλήματα αυτά είναι αποτέλεσμα των εκάστοτε συνηθειών, νορμών και συμβάσεων που ισχύουν σε έναν πολιτισμό αλλά διαφέρουν σε έναν άλλο.

γ. γλωσσικά μεταφραστικά προβλήματα: τα προβλήματα αυτά έχουν να κάνουν με το κείμενο-πηγή, συνδέονται με τις διαφορές που ενυπάρχουν σε λεξιλογικό επίπεδο, στη δομή των προτάσεων, στο ύφος, στη σύνταξη, κ. ο. κ., και αφορούν τους ενδοκειμενικούς παράγοντες στο μοντέλο κειμενικής ανάλυσης της Nord (ό. π., σε συνέχεια των όσων αναφέρονται υπό α. παραπάνω). Εδώ έχουμε ένα δεύτερο σύνολο ερωτημάτων που σχετίζονται με το *θεματικό πεδίο* του κειμένου αναφοράς (about what / worüber?), την *πληροφορία* ή το *περιεχόμενο* που παρουσιάζεται στο κείμενο (what / was?), τις *γνωστικές προϋποθέσεις* του συγγραφέα / συντάκτη του κειμένου (what not / was nicht?), τη (*μακρο*)*δομή* του κειμένου (in what order / in welcher Reihenfolge?), τα *μη γλωσσικά στοιχεία* που συνοδεύουν το κείμενο (with what non-verbal elements / mit welchen non-verbalen Elementen?), τα *λεξιλογικά* (in which words / in welchen Worten?) και *συντακτικά* χαρακτηριστικά του κειμένου (in what kind of sentences / in was für Sätzen?) και τα *υπερτμηματικά στοιχεία* του επιτονισμού και της προσωδίας (in which tone / in welchem Ton?).

δ. μεταφραστικά προβλήματα που αφορούν το κείμενο: πρόκειται για προβλήματα που δεν υπάγονται σε μία από τις προηγούμενες κατηγορίες και θεωρούνται ως ειδική περίπτωση στο πλαίσιο συγκεκριμένου κειμένου (δεν συνιστούν, με άλλα λόγια, κοινές

περιπτώσεις και η λύση τους δεν σημαίνει αυτομάτως ότι μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες περιπτώσεις κειμένων). Τέτοιου είδους προβλήματα προκύπτουν από σχήματα λόγου ή λεκτικά δημιουργήματα του ίδιου του συγγραφέα / συντάκτη του κειμένου-πηγή.

Αυτή η γενική κατηγοριοποίηση των μεταφραστικών προβλημάτων ισχύει, ασφαλώς, και στην περίπτωση της νομικής μετάφρασης, σε ένα ευρύτερο, ωστόσο, πλαίσιο. Παρόλα αυτά, πέραν αυτών των βασικών προβλημάτων, ως μετάφραση ειδικού σκοπού είναι αναμενόμενο η νομική μετάφραση να συνεπάγεται περαιτέρω δυσκολίες για τον εκάστοτε μεταφραστή. Η Cao (2007, 23 επ.) προβαίνει σε μια ταξινόμηση των δυσκολιών αυτών σε επίπεδο διαφορετικών νομικών συστημάτων, γλωσσικών διαφορών και πολιτισμικών διαφορών. Πιο συγκεκριμένα:

i. Δυσκολίες που προκύπτουν από τις διαφορές στα νομικά συστήματα

Δεδομένου ότι μιλάμε για πλήθος νομικών (ή δικαιοκών) συστημάτων (ή οικογενειών δικαίου) και όχι περί ενός (ενιαίου) δικαίου, εύλογα μπορούμε να συνάγουμε ότι οι διαφορές μεταξύ αυτών των διαφορετικών νομικών συστημάτων δημιουργεί αντιστοίχως πλήθος προβλημάτων κατά τη διαδικασία της νομικής μετάφρασης (με άλλα λόγια, της διαγλωσσικής μεταφοράς εννοιών, όρων και κειμένων από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο). Τα μεταφραστικά προβλήματα προκύπτουν ως αποτέλεσμα διαφορετικών νομικών ιστοριών και νομικών πολιτισμών (Smith 1995, 181). Ένα από τα πιο εντυπωσιακά επιστημολογικά χαρακτηριστικά του δικαίου είναι η έλλειψη κοινής γνωσιακής βάσης, όπως ισχύει, για παράδειγμα, στην περίπτωση των μαθηματικών (Harvey 2002, 179).

Αν και έχουμε εισέλθει εδώ και αρκετά χρόνια στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, με την κατάργηση των συνόρων σε ποικίλα επίπεδα, κάτι τέτοιο δεν μπορεί να λεχθεί και για τη νομική διάρθρωση και το νομικό σύστημα της κάθε χώρας. Αυτό οφείλεται σαφώς στον πολιτισμικά και δικαιοκά φορτισμένο χαρακτήρα του εκάστοτε νομικού συστήματος (Cao, ό. π. 24), με αποτέλεσμα τα νομικά συστήματα να ταξινομούνται σε διαφορετικές κατηγορίες. Τα νομικά συστήματα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν γενικά ως εξής: συστήματα αστικού δικαίου (civil law), συστήματα κοινοδικαίου (common law), συστήματα εθιμικού δικαίου (customary law), συστήματα

θρησκευτικού δικαίου (religious law) και μεικτά νομικά συστήματα (mixed legal systems) (Guide to International and Foreign Law Research - Legal Systems 2018).

Όταν, λοιπόν, κάποιος καλείται να μεταφράσει ένα νομικό κείμενο από μια γλώσσα Α σε μια γλώσσα Β, είναι πολλοί οι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε τελική ανάλυση. Ο βασικότερος εξ αυτών είναι οι διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ των νομικών συστημάτων που δεν εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία, ή εκείνων που ενδέχεται να συγκεράζουν στοιχεία από διαφορετικά νομικά συστήματα (μεικτά ή υβριδικά νομικά συστήματα).

Ιδιαιτερότητα σε αυτό το σημείο παρουσιάζουν οι διαφορές μεταξύ του συστήματος αστικού δικαίου και εκείνου του κοινοδικαίου¹⁰. Η κύρια διαφορά μεταξύ των δύο συστημάτων είναι ο ρόλος που διαδραματίζει το δικαστικό προηγούμενο (*precedent*) ή το δεσμευτικό των δικαστικών αποφάσεων, το οποίο, σε αντίθεση με το αστικό δίκαιο, όπου ο δικαστής καλείται να εκδικάσει κάθε υπόθεση βάσει των στοιχείων που προσκομίζονται ενώπιόν του και στη βάση της δικής του και ανεξάρτητης ερμηνείας, στο κοινό δίκαιο έχει έναν δεσμευτικό χαρακτήρα (Rheinstein 1952, 96).

Η ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη που έχει σημειωθεί σε κάθε χώρα είναι λογικό να έχουν καθορίσει και την ανάπτυξη του νομικού συστήματος που ισχύει και εφαρμόζεται σε αυτήν. Συνεπώς, και τα στοιχεία του νομικού συστήματος-πηγή δεν μπορούν να μεταφερθούν στο νομικό σύστημα-στόχος (Šarčević 1997, 13), αν μάλιστα αναλογιστούμε ότι πολλές από τις έννοιες και τους νόμους του κάθε νομικού συστήματος έχουν προκύψει από καταστάσεις που έχρηζαν επίλυσης υπό συγκεκριμένες συνθήκες και συγκυρίες, εφόσον λάβουμε υπόψη μας ότι το δίκαιο επιστρατεύεται για τη ρύθμιση αντικρουόμενων κοινωνικών συμφερόντων (Samuel 2014, 128)

Αναφερόμενος, ωστόσο, στην έννοια του νομικού συστήματος και σε ό,τι αφορά τα ζητήματα γλώσσας και μετάφρασης, ο Samuel (ό. π., 145) παρατηρεί ότι οι συγκριτιστές, ήτοι οι ασχολούμενοι με το συγκριτικό δίκαιο, ανώφελα ευελπιστούν για ένα λεξικό λεκτικών ισοδύναμων (Vigour 2005 στο Samuel ό. π.), εφόσον

¹⁰ Ασφαλώς, διαφορές παρατηρούνται και μεταξύ των υπολοίπων νομικών συστημάτων (βλ. David και Brierley 1985), ωστόσο, για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας επικεντρώνομαι στις γλώσσες που αποτέλεσαν γλώσσες εργασίας μου κατά τις σπουδές στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας και εξακολουθούν να αποτελούν κύριες γλώσσες εργασίας μου και ως ελεύθερος επαγγελματίας, δηλαδή την αγγλική και τη γερμανική. Ως εκ τούτου, η σύγκριση σε αυτήν την περίπτωση θα περιοριστεί και στα αντίστοιχα νομικά συστήματα.

κατανοήσουν ότι οι νομικές λέξεις δεν ανήκουν απλά στο σύστημα της γλώσσας στο οποίο εκφράζονται, αλλά και στο σύστημα της νομικής σκέψης το οποίο εκφράζεται μέσα στη και από τη γλώσσα.

ii. Δυσκολίες που σχετίζονται με τη γλώσσα

Έτσι, υπεισερχόμαστε στο ζήτημα των δυσκολιών που προκύπτουν από τη γλώσσα γενικά και από τη φύση της νομικής γλώσσας ειδικότερα. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι σε κάθε γλωσσική κοινότητα υπάρχουν συγκεκριμένες λέξεις οι οποίες, πέραν του ότι είναι καθολικές, στην πραγματικότητα είναι μοναδικές μέσα σε μια συγκεκριμένη γλώσσα (Goddard and Wierzbicka 2014, 19). Η γλωσσική ιδιαιτερότητα των διαφορετικών εννοιών δημιουργεί προκλήσεις και την ίδια στιγμή ευκαιρίες για εκείνους που μαθαίνουν μια γλώσσα, για τους μεταφραστές και για τους δίγλωσσους (ό. π.). Δεδομένου ότι η κάθε γλώσσα γενικά παρουσιάζει αυτού του είδους τις ιδιαιτερότητες, οι προκλήσεις θα είναι ακόμη μεγαλύτερες όσον αφορά τη νομική γλώσσα.

Σύμφωνα και με τα όσα εκτέθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, η νομική γλώσσα χαρακτηρίζεται από μια ιδιάζουσα φύση, που με τη σειρά της δημιουργεί ιδιαίτερες δυσκολίες και σε επίπεδο μετάφρασης. Ένα από τα πλέον προβληματικά χαρακτηριστικά του νομικού λόγου, σύμφωνα με τον White (1983, 146) είναι ότι είναι αόρατος, επεξηγώντας ότι πίσω από τις λέξεις υπάρχουν προσδοκίες σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους αυτές θα χρησιμοποιηθούν, οι οποίες προσδοκίες δεν είναι προφανείς, αλλά προκύπτουν ως μέρος του νομικού πολιτισμού. Είναι ακριβώς αυτές οι άρρητες συμβάσεις με τις οποίες λειτουργεί η γλώσσα που δημιουργούν σημαντικά εμπόδια στην κατανόηση, και όχι το λεξιλόγιο και η δομή των προτάσεων που χρησιμοποιούνται στο δίκαιο.

Οι γλωσσικές διαφορές προκύπτουν συχνά κατά τη μετάφραση από τις διαφορές που εντοπίζονται στους διαφορετικούς πολιτισμούς του κοινού δικαίου και του αστικού δικαίου (Cao 2007, 28 επ.), των δύο βασικότερων νομικών συστημάτων για σημαντικό αριθμό χωρών σε όλον τον κόσμο. Μπορεί η μετάφραση μεταξύ νομικών συστημάτων που ανήκουν στην ίδια κατηγορία να θεωρείται ευκολότερη, ωστόσο αυτό δεν ισχύει απαραίτητα και σε επίπεδο γλώσσας, όπου οι όροι που χρησιμοποιούνται ενδέχεται να

μην διαθέτουν ισοδύναμα κατά τη μεταφορά από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχος. Την απουσία αυτή αντιστοιχίας (ή ισοδυναμίας¹¹) αναφέρουν και οι David και Brierley:

The absence of an exact correspondence between legal concepts and categories in different legal systems is one of the greatest difficulties encountered in comparative legal analysis. It is of course to be expected that one will meet rules with different content; but it may be disconcerting to discover that in some foreign law there is not even that system for classifying the rules with which we are familiar. But the reality must be faced that legal science has developed independently within each legal family, and that those categories and concepts which appear so elementary, so much a part of the natural order of things, to a jurist of one family may be wholly strange to another. (David και Brierley 1985, 16)¹²

Αυτά που οι Vigour (2005) και Samuel (2014) υποστηρίζουν σχετικά με την έλλειψη ισοδυναμίας είχαν ήδη προσεγγίσει το 1985 οι David και Brierley. Όσον αφορά ειδικότερα την περίπτωση της νομικής ορολογίας, αυτό δημιουργεί εξαιρετικές δυσκολίες σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη και ενδεχομένως να οδηγεί σε παρερμηνείες λόγω σφαλμάτων κατά τη μετάφραση. Ενδεχομένως, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι τα σφάλματα αυτά δεν θα έχουν την ίδια βαρύτητα, όταν, για παράδειγμα, η μετάφραση γίνεται για πληροφοριακούς σκοπούς από τον δικηγόρο προς τον πελάτη και όχι στο πλαίσιο διακρατικών ή/και διεθνών συμφωνιών, όπου λάθη και σφάλματα μπορεί να οδηγήσουν σε καταστροφικές συνέπειες στις σχέσεις μεταξύ κρατών.

¹¹ Ο όρος *ισοδυναμία* (**equivalence**) έχει απασχολήσει πλήθος ερευνητών (Catford 1965, Nida 1964, Koller 2004, Nida και Taber 1982, Reiß και Vermeer 1991) με διαφορετική προσέγγιση ο καθένας. Αν επιλέξουμε να κινηθούμε προς έναν γενικό ορισμό της έννοιας της ισοδυναμίας, σύμφωνα με τους Vinay και Darbelnet (1995, 342) αυτή ορίζεται ως η διαδικασία η οποία «αναπαράγει την ίδια κατάσταση με αυτήν του πρωτοτύπου, ενώ χρησιμοποιείται εντελώς διαφορετική διατύπωση». Στην περίπτωση των David και Brierley (1985), έχει επιλεγεί η χρήση της λέξης *correspondence* υπό την έννοια, ωστόσο, όπως εκλαμβάνεται στο χωρίο αυτό, της ισοδυναμίας μεταξύ των εννοιών από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο.

¹² Σύμφωνα, λοιπόν, με τους David και Brierley (1985, 16), η έλλειψη ακριβούς αντιστοιχίας μεταξύ των νομικών εννοιών και κατηγοριών σε διαφορετικά νομικά συστήματα είναι μία από τις μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίζεται στη συγκριτική νομική ανάλυση. Είναι σαφώς αναμενόμενο πως κάποιος θα έρθει αντιμέτωπος με κανόνες με διαφορετικό περιεχόμενο, αλλά ενδέχεται να τον θορυβήσει η συνειδητοποίηση ότι σε ορισμένα ξένα δίκαια δεν υπάρχει καν σύστημα κατηγοριοποίησης των κανόνων με τους οποίους είμαστε συνηθισμένοι. Θα πρέπει να έρθουμε αντιμέτωποι με την πραγματικότητα ότι η νομική επιστήμη έχει αναπτυχθεί ανεξάρτητα εντός κάθε νομικής οικογένειας και ότι εκείνες οι κατηγορίες και έννοιες που φαντάζουν τόσο ουσιώδεις, ώστε να θεωρούνται μέρος της φυσικής τάξης πραγμάτων, στον νομικό της μιας [νομικής] οικογένειας ενδέχεται να είναι τελείως ξένες σε κάποιον άλλο.

iii. Δυσκολίες που σχετίζονται με τις πολιτισμικές διαφορές

Εκ των πραγμάτων, οι δυσκολίες στη νομική μετάφραση δεν περιορίζονται μόνο στις διαφορές των νομικών συστημάτων των χωρών. Όπως και στη γλώσσα, οι διαφορές αυτές εκτείνονται και στο πολιτισμικό υπόβαθρο της κάθε χώρας, ιδιαίτερα δε σε περιπτώσεις που τα κείμενα είναι φορτισμένα με πολιτισμικές αναφορές, τις οποίες καλείται ο μεταφραστής να (ανα)γνωρίζει κατά τη μεταφορά από τον πολιτισμό-πηγή στον πολιτισμό-στόχο.

Η έννοια του «πολιτισμού» έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας πολλών διαφορετικών επιστημών, π.χ. της φιλοσοφίας, της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας, της λογοτεχνίας, και οι ορισμοί της ποικίλλουν ανάλογα με το πλαίσιο αναφοράς στο οποίο υπάγεται η έννοια (House 2016, 40). Στην προσπάθεια ορισμού και οριοθέτησης της έννοιας, έχουν προκύψει δύο κύριες (υπο)έννοιες: αφενός, (α) η ανθρωπιστική έννοια του πολιτισμού, στην οποία εντάσσεται η «πολιτισμική κληρονομιά» (cultural heritage), μια αποκλειστική συλλογή των αριστουργημάτων της κοινότητας στη λογοτεχνία, τις τέχνες, τη μουσική, κ.λπ., και αφετέρου, (β) η ανθρωπολογική έννοια του πολιτισμού, στην οποία εντάσσονται όλα τα επίκτητα στοιχεία που προκύπτουν από τον τρόπο ζωής σε μια κοινότητα ή μια κοινωνία και καθορίζουν τη συμπεριφορά των μελών του πολιτισμού (ό. π.). Παράλληλα, στο ίδιο σημείο η House (ό. π., 40-41) διατυπώνει ότι η έννοια του πολιτισμού χαρακτηρίζεται από τέσσερα επίπεδα ανάλυσης: i. γενικό ανθρώπινο επίπεδο, το οποίο έχει να κάνει με τη διαφορά μεταξύ ανθρώπων και ζώων, ii. κοινωνικό, εθνικό επίπεδο, στο οποίο ο πολιτισμός καθίσταται το συνδετικό στοιχείο που επιτρέπει στους ανθρώπους να δημιουργεί συστήματα διακυβέρνησης, τομείς δραστηριότητας, θρησκευτικές πεποιθήσεις και αξίες στις οποίες εκφράζεται η ανθρώπινη σκέψη, iii. το τρίτο επίπεδο αντιστοιχεί στο δεύτερο επίπεδο, ωστόσο εμπεριέχει ποικίλες κοινωνικές και εθνικές υποομάδες που προκύπτουν βάσει γεωγραφική περιοχής, κοινωνικής τάξης, ηλικίας, φύλου, επαγγελματικής δραστηριότητας, και iv. προσωπικό/ατομικό επίπεδο που αφορά τις κατευθυντήριες γραμμές σκέψεις και δράσεις του ατόμου.

Σύμφωνα με αυτήν την ανθρωπολογική προσέγγιση του πολιτισμού, το δίκαιο έχει αναπτυχθεί για να καθορίζει ανθρώπινες συμπεριφορές μέσα από την εφαρμογή κανόνων που διέπουν την καθημερινή ζωή των μελών μιας κοινωνίας. Με άλλα λόγια,

το δίκαιο αποτελεί έκφραση του πολιτισμού και εκφράζεται μέσω της νομικής γλώσσας (Cao 2007, 31). Επομένως, ως κομμάτι του πολιτισμού της εκάστοτε χώρας, ο μεταφραστής καλείται να δώσει ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, καθώς οι προκλήσεις δεν περιορίζονται απλώς στο ζήτημα διαφοροποίησης των γλωσσών και των συστημάτων δικαίου, αλλά και στα πολιτισμικά στοιχεία που διακρίνουν τη γλώσσα. Εξάλλου, το πιο σημαντικό γενικό χαρακτηριστικό οποιασδήποτε νομικής μετάφρασης είναι ότι ένα ασυνήθιστα μεγάλο μέρος του κειμένου διακρίνεται, επίσης, από πολιτισμικούς ενδείκτες (Weston 1983, 207 στο Cao 2007, 32).

Ο Βλαχόπουλος (2014, 100-101), σε μια προσπάθεια να αναλύσει τον βαθμό δυσκολίας που προκύπτει λόγω της ασυμβατότητας των νομικών συστημάτων και των γλωσσών, συνοψίζει τις εξής περιπτώσεις βαθμών δυσκολίας:

- α.** Ο πρώτος δυνατός συνδυασμός προκύπτει όταν έχουμε αρκετά μεγάλη συνάφεια μεταξύ των νομικών συστημάτων και στενή συγγένεια μεταξύ της γλώσσας-πηγή και της γλώσσας-στόχος. Παράδειγμα συνιστούν τα ζεύγη νομικών συστημάτων Δανίας - Νορβηγίας και Ισπανίας - Γαλλίας. Η στενή συγγένεια των γλωσσών δεν προεξοφλεί εύκολη μετάφραση, απλώς υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να βρεθούν και στις δύο γλώσσες υφολογικά σύνολα ίδιας σημασίας. [...]
- β.** Ελάχιστες είναι οι ασυμβατότητες που αναμένεται να συναντήσει ο μεταφραστής κατά την μετάφραση νομικών κειμένων στις πολύγλωσσες χώρες (με εξαίρεση τον Καναδά) όπου η νομική πραγματικότητα είναι μία για περισσότερες γλωσσικές κοινότητες. Τα μόνα προβλήματα- τα που ενδεχομένως ανακύπτουν ανάγονται στην ορολογία. [...]
- γ.** Πιο σύνθετη είναι η μετάφραση κειμένων ενός νομικού συστήματος στη γλώσσα ενός άλλου κράτους, του οποίου το νομικό σύστημα παρουσιάζει μεγάλο βαθμό συνάφειας με το πρώτο, αλλά οι γλώσσες δεν παρουσιάζουν πολλά κοινά σημεία. Στην κατηγορία αυτή κατατάσσεται, π.χ., το ζεύγος των νομικών συστημάτων Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και Ελλάδας.

δ. Υπάρχουν κράτη με δύο επίσημες γλώσσες που με διάταξη διεθνούς σύμβασης έχουν δεσμευτεί να χρησιμοποιούν στις μεταξύ τους συναλλαγές ενιαία νομική ορολογία. [...]

ε. Ως ιδιαίτερα δύσκολη χαρακτηρίζεται η μετάφραση νομικών κειμένων από νομικά συστήματα που δεν έχουν συγγένεια ακόμα και εάν οι νομικές γλώσσες των δύο συστημάτων βρίσκονται πολύ κοντά. Εδώ εντάσσεται η περίπτωση Αγγλίας - Ελλάδας, όπου στην μεγάλη απόσταση που χωρίζει τα νομικά συστήματα προστίθεται και το γεγονός ότι οι γλώσσες ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες.

στ. Όσον αφορά στη μετάφραση νομικών κειμένων από δύο δίκαια που διαφέρουν ως προς τη συστηματική και το περιεχόμενο, αλλά οι γλώσσες που χρησιμοποιούν έχουν μεγάλη συγγένεια, επικρατεί η αντίληψη ότι μεταφράζονται εύκολα. Εδώ όμως μπορούν να εμφανιστούν πολυάριθμα ψευδόφιλα [...].

Για την επιτυχή μετάφραση των νομικών κειμένων προϋποτίθενται τρία πράγματα: ο νομικός μεταφραστής (α) θα πρέπει να έχει βασική και επαρκή γνώση των νομικών συστημάτων από τη γλώσσα και προς τη γλώσσα στην οποία μεταφράζει, (β) θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τη σχετική ορολογία, και (γ) θα πρέπει να είναι ικανός να αναπαράγει τον νομικό τρόπο γραφής της γλώσσας στην οποία μεταφράζει (Smith 1995, 181). Οι επαγγελματίες μεταφραστές που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της νομικής μετάφρασης γνωρίζουν πολύ καλά ότι τα δίγλωσσα λεξικά που κυκλοφορούν στην αγορά προσφέρουν παρά περιορισμένη βοήθεια σε αυτόν τον τομέα (ό. π., 186). Μπορεί να χρίζονται ως απαραίτητα και ιδανικά βοηθήματα για την απόδοση της ορολογίας, παρόλα αυτά, η πράξη έχει αποδείξει ότι η ανακάλυψη του ενός ισοδύναμου είναι κάτι εξαιρετικά δύσκολο, έως και αδύνατο, καθώς, σύμφωνα με τον Nida (1964, 156), δεν μπορεί να υπάρξει απόλυτη αντιστοιχία μεταξύ των γλωσσών.

Τον βασικότερο ρόλο όσον αφορά την επίλυση αυτών των ζητημάτων που προκύπτουν κατά τη νομική μετάφραση παίζει ο μεταφραστής. Η κατάρτισή του και οι γνώσεις του αποτελούν τα σημαντικότερα στοιχεία που πρέπει να διαθέτει, ώστε να μην αντιμετωπίζει τη νομική μετάφραση ως απλή απόδοση λέξεων από τη μία γλώσσα στην άλλη, αλλά να λαμβάνει υπόψη του όλες εκείνες τις παραμέτρους που καθορίζουν την ιδιαιτερότητα της νομικής μετάφρασης.

B. Από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη: ο νομικός μεταφραστής ως άλλος Οδυσσέας

Δεν είναι τυχαία η επιλογή του τίτλου σε αυτό το σημείο. Η επαγγελματική και πρακτική ενασχόλησή μου με τη νομική μετάφραση με έχει φέρει πολλές φορές αντιμέτωπο με τα προβλήματα και τις δυσκολίες που προαναφέρθηκαν, άλλες φορές σε μικρότερο και άλλες σε μεγαλύτερο βαθμό. Αυτό που γρήγορα διαπιστώνει κάποιος που ασχολείται με το συγκεκριμένο πεδίο μετάφρασης είναι ότι η αέναη εξέλιξη και ανάπτυξη της ανθρώπινης κοινωνίας συνεπάγεται συχνά και την ανάπτυξη νέων νομικών στοιχείων που να ανταποκρίνονται στις νεοδιαμορφωθείσες συνθήκες. Περαιτέρω, η ανάγκη για διακρατική επικοινωνία και συνεργασία προϋποθέτουν και απαιτούν τη χρήση νομικών μέσων που να θέτουν υποχρεώσεις και να κατοχυρώνουν δικαιώματα για όλες τις πλευρές, με βασικότερη τη χρήση των διεθνών (διμερών ή πολυμερών) συνθηκών.

Σε αυτές τις απαιτήσεις καλείται να ανταπεξέλθει ο εκάστοτε μεταφραστής με δεδομένη την επαρκή εξοικείωσή του με τις παραμέτρους εκείνες που δημιουργούν προκλήσεις κατά τη μετάφραση νομικών κειμένων. Αν λάβουμε ως δεδομένο ότι ο μεταφραστής έχει την αναγκαία δεινότητα σε γλωσσικό επίπεδο, αυτό που μας προβληματίζει είναι αν και κατά πόσο διαθέτει την ίδια δεινότητα και σε νομικό επίπεδο, κατά τη μετάβαση από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο (και κατ' επέκταση από τον έναν πολιτισμό στον άλλο, βάσει και όσων αναφέρθηκαν προηγουμένως). Ο νομικός μεταφραστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, καθώς αυτή διακρίνεται κυρίως από ασαφείς όρους βαθιά και έντονα ριζωμένους στον τοπικό πολιτισμό και την πνευματική παράδοση (Chroma 2004, 48 στο Salih 2018, 13).

Όπως συμβαίνει σε κάθε μετάφραση, έτσι και στη νομική μετάφραση ο μεταφραστής αποδίδει νοήματα και μηνύματα, όχι απλώς λέξεις. Ωστόσο, στην περίπτωση της νομικής μετάφρασης υπεισέρχεται άλλο ένα στοιχείο που ο μεταφραστής θα πρέπει να λάβει υπόψη του: τα έννομα αποτελέσματα (*legal effects*). Σύμφωνα με την Šarcevic (2000, 5), ο μεταφραστής θα πρέπει να επιδιώκει την παραγωγή ενός κειμένου που να εκφράζει τη σκοπούμενη σημασία και την επίτευξη των σκοπούμενων εννόμων αποτελεσμάτων στην πράξη, το οποίο συνήθως στη νομική αφορά την πρόθεση του

νομοθέτη, την πρόθεση των συμβαλλομένων κρατών (σε συνθήκες και συμβάσεις) ή τη βούληση των συμβαλλομένων μερών σε συμβόλαιο.

Κάτι τέτοιο, βέβαια, δημιουργεί ένα εύλογο ερώτημα: ποιος θα πρέπει να είναι, εντέλει, ο ρόλος του μεταφραστή: αυτός της μετάφρασης ή της ερμηνείας του νομικού κειμένου; Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει ο Provost (2015, 305 επ.), οι έννοιες *μετάφραση* και *ερμηνεία* δεν είναι τελείως αποξενωμένες μεταξύ τους, αλλά παρουσιάζουν μια συνάφεια, καθώς ο νομικός ερμηνευτής λειτουργεί ταυτόχρονα και σαν αρχιτέκτονα που χτίζει μια γέφυρα η οποία συνδέει τη φαντασία των συντακτών ενός νομικού κανόνα με τις προσδοκίες εκείνων που τον επικαλούνται, με αποτέλεσμα η ερμηνεία να είναι μια παραλλαγή της διαδικασίας της μετάφρασης.

Ωστόσο, δεν είναι αυτή η θέση του μεταφραστή, δηλαδή να ερμηνεύσει ή/και απλουστεύσει σημεία του νομικού κειμένου, ειδικότερα όταν πρόκειται για διεθνείς συνθήκες και συμβάσεις. Οι μεταβληθείσες συνθήκες της επικοινωνιακής διαδικασίας και η ιδιαίτερη φύση των διεθνών συνθηκών και συμβάσεων συνεπάγονται επιπρόσθετους περιορισμούς για τους μεταφραστές των διεθνών νομικών μέσων, γεγονός που απαιτεί από αυτούς να δείχνουν εξαιρετική προσοχή κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Šarčević 2000, 8), με αποτέλεσμα να είναι περιορισμένη η δυνατότητα των μεταφραστών για ερμηνεία ή αποσαφήνιση διατάξεων που εξ επιλογής έχουν διατηρηθεί ασαφείς. Εξάλλου, όπου η σημασιολογική σημασία ενός κειμένου είναι ασαφής, η ερμηνεία δεν έχει καμία χρησιμότητα (Peat και Windsor 2015, 12).

Σε κάθε περίπτωση, ο μεταφραστής, είτε επαγγελματίας με γλωσσικές σπουδές ή σπουδές σχετικές με τη μετάφραση είτε νομικός/δικηγόρος, όταν του ανατίθεται η μετάφραση ενός νομικού κειμένου, δεν αποσκοπεί στο να προβεί στην ερμηνεία του νομικού κειμένου, αλλά να μεταφέρει το περιεχόμενο και τα έννομα αποτελέσματα με τον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό ακρίβειας από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού παίζουν καθοριστικό ρόλο οι έννοιες της μεταφραστικής ικανότητας και της μεταφραστικής επάρκειας, όπως αυτές ορίζονται από την Cao.

Πιο συγκεκριμένα, με τον όρο *μεταφραστική ικανότητα* (translation competence) αναφερόμαστε στις γνώσεις που είναι αναγκαίες για τη μεταφραστική πράξη, ενώ ο όρος *μεταφραστική επάρκεια* (translation proficiency) παραπέμπει στην επιστράτευση της μεταφραστικής ικανότητας για την επιτέλεση της μεταφραστικής διαδικασίας για

σκοπούς διαπολιτισμικής και διαγλωσσικής επικοινωνίας (Cao 2007, 39). Το ειδικότερο περιεχόμενο των εννοιών αυτών εξαρτάται από τα περιβάλλοντα στα οποία εντάσσονται (π.χ. διαφορετικά είναι τα στοιχεία που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν τη μεταφραστική ικανότητα του μεταφραστή στην περίπτωση ενός νομικού κειμένου).

Η μεταφραστική ικανότητα σε νομικό επίπεδο δεν περιορίζεται, σαφώς, στην επαρκή γνώση της νομικής ορολογίας. Βασική συνισταμένη για την αποτελεσματική και ορθή μετάφραση νομικών κειμένων είναι η εξοικείωση του μεταφραστή με τις υπόλοιπες ιδιαιτερότητες της νομικής γλώσσας (πρβ. κεφάλαιο 2), τον -συχνά- αρχαϊζοντα λόγο, τις μακρές περιόδους, τις αμφισημίες και τα ασαφή σημεία του κειμένου, την φλυαρία και την περιττολογία¹³, κ.λπ., αλλά και με τις διαφορές που παρατηρούνται, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, μεταξύ των διαφορετικών νομικών συστημάτων από χώρα σε χώρα, καθώς και, φυσικά, η διάθεση του μεταφραστή να αφιερώσει χρόνο στην περαιτέρω ενασχόληση εκτός των ορίων που θέτει το εκάστοτε νομικό κείμενο:

Αυτό όμως που στ' αλήθεια χρησιμεύει είναι η εις βάθος κατανόηση του αντικειμένου. Δεν πρόκειται περί αόριστης γενίκευσης· ο νομικός μεταφραστής είναι κάποιες φορές η μόνη γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στον δημιουργό του κειμένου πηγή και τον αποδέκτη του κειμένου στόχος, παρέχοντας στον δεύτερο ικανές πληροφορίες ώστε αυτός να συλλάβει τις πολύπλοκες έννοιες του αρχικού κειμένου. (Σαλογιάννη 2013)

Μιλώντας ειδικότερα περί διεθνών συνθηκών, οι μεταφραστές δεν βασίζονται απλά στη νομική γλώσσα ενός συγκεκριμένου εθνικού συστήματος, αλλά η νομική γλώσσα του θεσμικού πλαισίου αποκόπτεται από τα εθνικά συστήματα και διαμορφώνεται μέσα από τη μετάφραση, με αποτέλεσμα να παίζουν παρόμοιο ρόλο στη γλωσσική διαμόρφωση του διεθνούς και υπερεθνικού δικαίου με εκείνον που παίζουν οι συντάκτες των πρωτοτύπων (Prieto Ramos 2014, 319). Η διαπίστωση ότι στο επίκεντρο του δικαίου βρίσκεται η δραστηριότητα της μετάφρασης (White 1990, 246) αποδίδει με ακρίβεια τη σπουδαιότητα της μετάφρασης στο πλαίσιο της επικοινωνίας μεταξύ των κρατών με σκοπό τη διακρατική συνεργασία.

¹³ Η φλυαρία (wordiness) και η περιττολογία (redundancy) είναι τα πιο κοινά και διακριτά χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας και της σύνταξης νομικών κειμένων. Πολλοί μπορεί να είναι οι δικηγόροι που στηρίζουν την άποψη «[π]οτέ μην χρησιμοποιείς μια λέξη, όταν μπορείς να χρησιμοποιήσεις δύο, και όσο περισσότερες χρησιμοποιείς, τόσο το καλύτερο» (Butt και Castle 2006, 128).

Σε τελική ανάλυση, τι είναι εκείνο που καθιστά έναν νομικό μεταφραστή να παράγει άρτιες μεταφράσεις; Η ιδανική εκπαίδευση ενός νομικού μεταφραστή είναι ένας συνδυασμός γλωσσικών και νομικών σπουδών σε οποιαδήποτε δυνατή μορφή, προκειμένου αυτός να διαθέτει γνώσεις και στα δύο πεδία (Krimpas 2015, 35). Επειδή, ωστόσο, οι περιπτώσεις είναι σχεδόν ελάχιστες, αυτό που θα μπορούσε να επιδιωχθεί είναι ένα καθεστώς συνεργασίας.

Όσον αφορά τα δεδομένα του ελληνικού χώρου και της ελληνικής μεταφραστικής πραγματικότητας, εάν λάβουμε υπόψη ότι ο νομικός μεταφραστής είναι βασικά γλωσσικός επαγγελματίας, με σπουδές στη μετάφραση, σε ξένη φιλολογία ή σε συναφές αντικείμενο, δεν μπορούμε να περιμένουμε να είναι σε θέση να είναι τέλειος γνώστης τόσο του δικαίου-πηγή όσο και του δικαίου-στόχος και μύστης των ιδιαιτεροτήτων της νομικής γλώσσας-πηγή και της νομικής γλώσσας-στόχος. Για τον σκοπό αυτό, η συνεργασία μεταξύ νομοθέτη και μεταφραστή μπορεί να αποτελέσει μία καίρια πρακτική για τη διενέργεια ακριβέστερων και αρτιότερων μεταφράσεων, την αποφυγή λαθών και αμφισημιών επίσης κατά τη διαδικασία σύνταξης ενός νομικού κειμένου και τη διευκόλυνση των δρώντων εντός ενός νομικού συστήματος για την ερμηνεία και την εφαρμογή αυτού στην εθνική νομοθεσία και για την επίλυση διαφορών που ενδεχομένως να προκύψουν.

Επιπλέον, ειδικότερα όσον αφορά τη μετάφραση διεθνών νομικών κειμένων, όπου η διασφάλιση της ποιότητας είναι καταλυτική για την ισχύ τους, ο μεταφραστής παίζει σημαντικό ρόλο στην ανίχνευση και τον εντοπισμό ατελειών στο κείμενο-πηγή, λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα των διαδικασιών παραγωγής κειμένων και τα διαφορετικά γλωσσικά και επαγγελματικά υπόβαθρα των συντακτών (Prieto Ramos 2014, 320), όπως, για παράδειγμα, ισχύει στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, όπου ο υβριδισμός των κειμένων είναι –θα λέγαμε– αναμενόμενος, ή και δεδομένος. Ωστόσο, τα υβριδικά κείμενα, πέραν του ότι αποτελούν προϊόντα της παραγωγής κειμένων σε έναν συγκεκριμένο πολιτισμικό χώρο, ο οποίος λειτουργεί συχνά ως διασταύρωση των διαφορετικών πολιτισμών, μπορούν επίσης να προκύψουν από τη μεταφραστική διαδικασία (Schäffner και Adab 2001, 279).

Όπως και να έχει, κάτι τέτοιο δυσχεραίνει την εργασία του νομικού μεταφραστή, οπότε και επιστρατεύονται συστήματα και εργαλεία που μπορεί να μην επιλύουν το σύνολο των ζητημάτων που προκύπτουν κατά τη μετάφραση, αλλά προσφέρουν λύσεις σε εκείνα τα ζητήματα που εξοικονομούν χρόνο και διευκολύνουν ως έναν βαθμό τον

μεταφραστή. Η ανάπτυξη και χρήση των εργαλεία υπολογιστικά υποβοηθούμενης μετάφρασης (CAT-tools) έχει συμβάλλει σημαντικά και στην αναδιαμόρφωση του προφίλ, γενικά, του μεταφραστή σήμερα. Είτε εργαζόμενος ως ελεύθερος επαγγελματίας είτε εσωτερικά σε δημοσίους και διεθνείς φορείς, ο μεταφραστής πρέπει να είναι τεχνολογικά καταρτισμένος, ώστε να μπορεί να ανταπεξέλθει στις σημερινές απαιτήσεις. Για τον νομικό μεταφραστή, οι γνώσεις και δεξιότητες του στην υπολογιστικά υποβοηθούμενη μετάφραση και άλλες υπολογιστικές και ερευνητικές δεξιότητες έχουν γίνει επιτακτικές, ειδικά για εκείνους που μεταφράζουν διεθνή νομικά κείμενα με υψηλό βαθμό ακρίβειας και συνέπειας (Cao 2007, 52).

Ο ρόλος του μεταφραστή έχει εξελιχθεί ιδιαίτερα στο πέρασμα των ετών και οι συνεχείς τεχνολογικές εξελίξεις προϋποθέτουν την εξειδίκευσή του σε πολλά περισσότερα επίπεδα, πέραν της γλώσσας. Εκείνοι που επαναπαύονται και παραμένουν στάσιμοι, χωρίς να ανταποκρίνονται στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται, είναι αναπόφευκτο πως κάποια στιγμή θα εξαφανιστούν, όπως ακριβώς ισχύει κατ'αντιστοιχία της θεωρίας περί της εξέλιξης των ειδών του Δαρβίνου: όταν αυτά σταματούν να προσαρμόζονται στις αλλαγές που τεκταίνονται στο περιβάλλον τους, η εξαφάνισή τους είναι απλά θέμα χρόνου. Ειδικότερα για τη νομική μετάφραση, ο μεταφραστής θα πρέπει να είναι σε θέση να προσαρμόζεται σε όλες τις μεταβολές που λαμβάνουν χώρα, είτε σε γλωσσικό επίπεδο (π.χ. εισαγωγή νεολογισμών που προκύπτουν ως αποτέλεσμα διακρατικής συνεργασίας) είτε σε νομικό επίπεδο (εξοικείωση με την εκάστοτε νομοθεσία τόσο στη γλώσσα-πηγή όσο και στη γλώσσα-στόχος). Βασική προϋπόθεση για αυτό είναι ο μεταφραστής να εκμεταλλεύεται το πλήθος των πόρων που βρίσκονται στη διάθεσή του, αλλά και να αναπτύσσει και εξελίσσει διαρκώς τη μεταφραστική του ικανότητα και επάρκεια, προκειμένου να ανταποκρίνεται στο έπακρο στις απαιτήσεις των καιρών.

Κεφάλαιο 3

Η διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα

Έχοντας αναλύσει προηγουμένως (στον εκτενέστερο επιτρεπτό βαθμό) όλα εκείνα τα στοιχεία που διακρίνουν και διαμορφώνουν τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων, με το κεφάλαιο αυτό επιχειρείται να δοθεί το πλαίσιο βάσει του οποίου πραγματοποιείται η διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συνθηκών στην Ελλάδα. Προκειμένου να προκύψουν απαντήσεις σε κάποια στοιχειώδη ερωτήματα που αφορούν τη διαδικασία, προχώρησα σε επικοινωνία με τους υπευθύνους του Γραφείου Διεθνών Συμβάσεων του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών.

Κατά την επικοινωνία μου αυτή, οι υπεύθυνοι του συγκεκριμένου γραφείου δεν είχαν την αναγκαία αρμοδιότητα να μου δώσουν απαντήσεις στις ερωτήσεις μου, καθώς το γραφείο υπάγεται στην Ειδική Νομική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών (ΥΠΕΞ) και σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΞ (Υπουργείο Εξωτερικών 2018):

[σ]την αρμοδιότητα του **Γραφείου Διεθνών Συμβάσεων** ανήκει η μέριμνα για την έγκριση, κύρωση και επικύρωση από τα αρμόδια όργανα διεθνών συμβατικών πράξεων που υπεγράφησαν από την Ελλάδα καθώς και η πρωτοκόλλησή τους στη Γενική Γραμματεία του Ο.Η.Ε. Επίσης, το Γραφείο Διεθνών Συμβάσεων φυλάσσει τα πρωτότυπα των διεθνών συμβατικών κειμένων στα οποία συμβάλλεται η χώρα και παρακολουθεί τις διεθνείς πολυμερείς συνθήκες στις οποίες μετέχει η Ελλάδα σε ό,τι αφορά τα συμβαλλόμενα μέρη και τις τυχόν κατατιθέμενες επιφυλάξεις τους.

Σύμφωνα με τους υπαλλήλους του Γραφείου, σχετικά με τα ερωτήματα που ήθελα να θέσω για τη στοιχειοθέτηση του ερευνητικού μέρους της παρούσας εργασίας (βλ. Παράρτημα) μπορούσα να απευθυνθώ στην Ειδική Νομική Υπηρεσία, «η οποία συστάθηκε το 1931 με αρμοδιότητα τη νομική υποστήριξη του Υπουργείου Εξωτερικών, [και] σήμερα καλύπτει νομικά τη δράση του Υπουργείου σε ζητήματα διεθνούς και ευρωπαϊκού δικαίου και είναι αρμόδια για την παροχή γνωμοδοτήσεων,

την εκπροσώπηση του Υπουργείου στο εξωτερικό επί νομικών και δικαστικών ζητημάτων και τη διεκπεραίωση συμβατικών ζητημάτων» (ό. π.).

Έχοντας αφήσει τα στοιχεία επικοινωνίας μου και το (υπό Παράρτημα) ερωτηματολόγιο, στις 17 Απριλίου 2019 και ώρα 10:44 πραγματοποιήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία από αρμόδια εκπρόσωπο της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας ΥΠΕΞ, ώστε να απαντήσει στις σχετικές ερωτήσεις της έρευνας, οπότε και σημείωσα τις απαντήσεις σε έγγραφο του Microsoft Office Word. Δεν έγινε ψηφιακή καταγραφή της τηλεφωνικής αυτής επικοινωνίας.

Στην ερώτησή μου, αν και κατά πόσο υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο που να ρυθμίζει το ζήτημα της μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα, κατέστη εξαρχής σαφές ότι δεν υφίσταται κάποιο συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο που να διέπει ειδικότερα τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων. Ως κείμενα τα οποία υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εξωτερικών και, συγκεκριμένα, του Γραφείου Διεθνών Συμβάσεων, η μετάφραση των διεθνών συμβάσεων ανατίθεται και διενεργείται από τη Μεταφραστική Υπηρεσία του ΥΠΕΞ¹⁴. Πιο συγκεκριμένα, αυτό προβλέπεται από το άρθρο 2 παράγραφος 1 του νόμου 3712/2008¹⁵, σύμφωνα με τον οποίο: *1. Η επίσημη μετάφραση για τις ανάγκες της Προεδρίας της Δημοκρατίας, της Βουλής των Ελλήνων, των Υπουργείων και λοιπών δημοσίων υπηρεσιών, καθώς και των δημοσίων νοσηλευτικών ιδρυμάτων γίνεται από τη Μεταφραστική Υπηρεσία, που συνιστάται στο Υπουργείο Εξωτερικών και συμπληρωματικά από τους ορκωτούς μεταφραστές, κατόπιν ανάθεσης έργου από την υπηρεσία αυτή.*

Παρόλα αυτά, η παράγραφος αυτή, ναι μεν έχει τεθεί σε εφαρμογή, στην πραγματικότητα, ωστόσο, ισχύει κατά το ήμισυ, δεδομένου ότι δεν έχει συσταθεί και δεν λειτουργεί στην Ελλάδα σώμα ορκωτών μεταφραστών, σε αντίθεση με τα όσα ορίζονται στον εν λόγω νόμο. Συνεπώς, η μετάφραση αυτών των εγγράφων διενεργείται αποκλειστικά από τους συμβεβλημένους με τη Μεταφραστική Υπηρεσία

¹⁴ Το σημείο αυτό καλύπτει μερικώς και το πρώτο σκέλος της ερώτησης 2, όπως αυτή αναλύεται παρακάτω.

¹⁵ Ο νόμος 3712/2008 (ΦΕΚ 225 Α' 5-11-2008) καθορίζει την οργάνωση του συστήματος επίσημης μετάφρασης, τη σύσταση της Μεταφραστικής Υπηρεσίας στο Υπουργείο Εξωτερικών, τη σύσταση και τη λειτουργία σώματος ορκωτών μεταφραστών και άλλες διατάξεις.

ιδιώτες μεταφραστές, βάσει του «Μητρώου Επίσημων Μεταφραστών Υπουργείου Εξωτερικών»¹⁶. Πιο συγκεκριμένα, κατά τα οριζόμενα υπό άρθρο 22 παράγραφος 3 του ν. 3566/2007¹⁷, *[η] Μεταφραστική Υπηρεσία χρησιμοποιεί ως μεταφραστές ιδιώτες από πίνακα που καταρτίζεται με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών, με τους επιτυγχόντες σε ειδική γραπτή δοκιμασία ελέγχου της επάρκειας της δηλούμενης, εκ μέρους του υποψηφίου, ξένης γλώσσας.*

Ωστόσο, σύμφωνα με τα οριζόμενα υπό άρθρο 8, η Μεταφραστική Υπηρεσία στελεχώνεται επίσης από μεταφραστές-μόνιμους δημοσίους υπαλλήλους που διορίζονται στην υπηρεσία και υπάγονται στον λεγόμενο Κλάδο Μεταφραστών. Με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι ο κλάδος αποτελείται από σαράντα οργανικές θέσεις, από τις οποίες οι θέσεις των μεταφραστών νομικών κειμένων κατανέμονται ως εξής: πέντε θέσεις για την αγγλική γλώσσα, δύο για την αλβανική, τρεις για τη γαλλική, τρεις για τη γερμανική, μία για την τουρκική και μία για την ιταλική. Οι μεταφραστές αυτοί, προκειμένου να διοριστούν στον συγκεκριμένο κλάδο της υπηρεσίας, θα πρέπει, αφενός, να πληρούν τα γενικά προσόντα του άρθρου 10, και, αφετέρου, τις διατάξεις του άρθρου 11, όπου επισημαίνεται ότι «ο υποψήφιος πρέπει να διαθέτει πτυχίο της σχολής μετάφρασης και διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου ή ισότιμο και αντίστοιχο πτυχίο αλλοδαπού πανεπιστημίου ή αντίστοιχης με την οικεία θέση σχολής ξενόγλωσσας φιλολογίας, ελληνικού ή αλλοδαπού πανεπιστημίου ή μεταπτυχιακό τίτλο μεταφραστών τμήματος ημεδαπού ή αλλοδαπού πανεπιστημίου».

Καθότι, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, οι διεθνείς συμβάσεις αποτελούν νομικά κείμενα (βλ. κεφάλαιο 2), ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνει σε αυτό το σημείο στα προβλεπόμενα υπό παράγραφο 1 υποπαράγραφο α του παραπάνω άρθρου σχετικά με τα ειδικά προσόντα διορισμού των εν λόγω μεταφραστών: *για το διορισμό σε θέση μεταφραστού νομικών κειμένων απαιτείται και πτυχίο ή μεταπτυχιακός τίτλος νομικής σχολής πανεπιστημίου της ημεδαπής ή ισότιμο της αλλοδαπής [...]*. Εκ των ανωτέρω, προκύπτει πρόβλεψη του ΥΠΕΞ για τη στελέχωση της υπηρεσίας με μόνιμους υπαλλήλους / μεταφραστές που διαθέτουν την εξειδίκευση και τα προσόντα να ασχολούνται με τη μετάφραση νομικών κειμένων. Εντούτοις, δεν αναφέρεται κάτι

¹⁶ Το Μητρώο Επίσημων Μεταφραστών ΥΠΕΞ είναι διαθέσιμο στον σύνδεσμο https://www.mfa.gr/images/docs/ypiresies/mitrow_metafrastwn.doc (τελευταία πρόσβαση: 21 Ιουλίου 2020).

¹⁷ Νόμος 3566/2007 (ΦΕΚ 117 Α'/5-6-2007): Κύρωση ως Κώδικα του «Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών».

σχετικό όσον αφορά τους ιδιώτες (/ελεύθερους επαγγελματίες) μεταφραστές, με τους οποίους συνεργάζεται η Μεταφραστική Υπηρεσία και αναθέτει τη μετάφραση των κειμένων.

Σύμφωνα με την υπ' αριθμόν Φ.093/3/ΑΣ 1856/30.04.1998 υπουργική απόφαση, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την απόφαση υπ' αριθμόν Φ.092.1/ΑΣ 1203/2.3.2007 του Υφυπουργού Εξωτερικών και συμπληρώνει στην ουσία τα προβλεπόμενα υπό άρθρο 22 του ν. 3566/2007 που αναφέρονται παραπάνω, προβλέπεται ότι *«[η] Μεταφραστική Υπηρεσία χρησιμοποιεί ιδιώτες μεταφραστές βάσει πίνακα, οι οποίοι εργάζονται εκτός του χώρου της Μεταφραστικής Υπηρεσίας και επιλέγουν οι ίδιοι ποιες ημέρες και πόσες φορές την εβδομάδα προσέρχονται για παραλαβή εγγράφων. Όλες οι μεταφράσεις δακτυλογραφούνται σε Η/Υ σε χαρτιά Α4, που φέρουν τον τίτλο του Υπουργείου Εξωτερικών στην ελληνική, αγγλική και γαλλική γλώσσα. Η Μεταφραστική Υπηρεσία επικυρώνει το γνήσιο της υπογραφής του μεταφραστή, τον οποίο χρησιμοποιεί η Υπηρεσία μας και ο οποίος είναι υπεύθυνος για την απόδοση της μετάφρασης»*.

Αυτό που δεν διασαφηνίζεται, ωστόσο, είναι, αν νομικά κείμενα, όπως είναι οι διεθνείς συμβάσεις, ανατίθενται και σε ιδιώτες μεταφραστές ή αποκλειστικά στους εσωτερικούς μεταφραστές της Μεταφραστικής Υπηρεσίας, οπότε και προκύπτει το ερώτημα, με ποιον τρόπο διασφαλίζεται η ορθότητα και η έγκυρη απόδοση του πρωτοτύπου κειμένου στα ελληνικά σε κάθε περίπτωση.

Όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, ο νομικός μεταφραστής διαθέτει τα κατάλληλα εφόδια για την ενασχόληση με τη μετάφραση νομικών κειμένων, στα οποία περιλαμβάνονται τόσο η γλωσσική ικανότητα και η γλωσσική επάρκεια (Cao 2007) όσο και η εξοικείωση με το νομοθετικό πλαίσιο της κάθε χώρας, ειδικά στην περίπτωση των διεθνών συμβάσεων. Όπως φαίνεται από τον ν. 3712/2008, το ΥΠΕΞ προϋποθέτει και τη νομική κατάρτιση των μονίμων μεταφραστών στη Μεταφραστική Υπηρεσία, επιζητώντας να εξασφαλίσει έτσι και τα όσα αναλύθηκαν παραπάνω σχετικά με τα ζητήματα που προκύπτουν σε επίπεδο κατανόησης και απόδοσης της ορολογίας, επαρκούς γνώσης τόσο της γλώσσας-πηγή και της γλώσσας-στόχος και εξοικείωσης με το ύφος, τη σύνταξη και την ιδιαίτερη γλώσσα που χρησιμοποιείται για την παραγωγή τέτοιων νομικών κειμένων.

Ίσως αυτό να αποτελεί και μια πάγια πρακτική, προκειμένου να μειωθεί το κόστος παραγωγής αυτού του είδους των μεταφράσεων, καθώς στην ερώτησή μου σχετικά με το αν και κατά πόσο γίνεται επιμέλεια των μεταφράσεων των κειμένων των διεθνών συμβάσεων έλαβα την λυπηρή, αλλά σίγουρα αναμενόμενη, απάντηση ότι δεν αποτελεί κομμάτι της διαδικασίας η επιμέλειά τους. Αν το κείμενο είναι «αρκετά σημαντικό», ενδέχεται υπάλληλοι της Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας να προβούν σε επιμέλεια του κειμένου, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι δεν υπάρχει κάποια εσφαλμένη απόδοση όρου ή ότι δεν υπήρξε κάποια παρανόηση, οπότε και λάθος στη μετάφραση. Σε κάθε περίπτωση, η μετάφραση και των κειμένων των διεθνών συμβάσεων πραγματοποιείται σύμφωνα με τη βάσει νόμου προβλεπόμενη διαδικασία της Μεταφραστικής Υπηρεσίας εντός καθορισμένης προθεσμίας. Η προθεσμία αυτή εξαρτάται από τον χαρακτηρισμό της διαδικασίας, εάν δηλαδή αυτή είναι απλή ή επείγουσα, καθώς και από τον αριθμό των σελίδων του εγγράφου (Η Μεταφραστική Υπηρεσία 2020). Ο συνήθης χρόνος, λοιπόν, παράδοσης της ολοκληρωμένης μετάφρασης διαμορφώνεται σε 8 εργάσιμες ημέρες για έγγραφο έως 10 σελίδες για την απλή διαδικασία και σε 4 εργάσιμες ημέρες για δεκασέλιδο έγγραφο για την επείγουσα. Ο τελικός χρόνος παράδοσης υπολογίζεται, λοιπόν, από το είδος της διαδικασίας και τον συνολικό αριθμό σελίδων του εγγράφου της διεθνούς σύμβασης (ό. π.).

Όσον αφορά τη διαδικασία της μετάφρασης αυτή καθαυτή, δεν υπάρχει κάποιο εγχειρίδιο με κανόνες και οδηγίες που να ρυθμίζουν ζητήματα κατά τη μετάφραση, όπως ισχύει στην περίπτωση της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της ΕΕ με το διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων¹⁸. Βάσει των παραπάνω, καθορίζεται ο τρόπος παραγωγής της μετάφρασης (με τη χρήση Η/Υ) και η μορφοποίηση του κειμένου στον επεξεργαστή εγγράφων, αλλά καμία αναφορά δεν γίνεται για υφολογικούς κανόνες, κάποιο εγχειρίδιο μετάφρασης, κάποια σχετική οδηγία, εκτός αν λάβουμε υπόψη όσα προβλέπονται υπό άρθρο 6 του ν. 3712/2008 σχετικά με το αντικείμενο της Μεταφραστικής Υπηρεσίας. Συγκεκριμένα:

Η Μεταφραστική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών είναι αρμόδια ιδίως για:

¹⁸ Το διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων διατίθεται στις 24 επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καθορίζει τους τυποποιημένους συμβατικούς κανόνες για τη σύνταξη και μετάφραση των κειμένων των θεσμικών και άλλων οργάνων της ΕΕ. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το εγχειρίδιο είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα <http://publications.europa.eu/code/el/el-000100.htm> (τελευταία πρόσβαση στις 17 Ιουλίου 2020), ενώ η ελληνική έκδοση του είναι προσπελάσιμη στη διεύθυνση <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/e774ea2a-ef84-4bf6-be92-c9ebeb91c1b> (τελευταία πρόσβαση στις 17 Ιουλίου 2020).

- α) την κάλυψη των εν γένει μεταφραστικών αναγκών, σύμφωνα και με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 2 του παρόντος,
- β) τη μετάφραση για τις ανάγκες κρατικών οργάνων σε επίσημες συναντήσεις και διασκέψεις,
- γ) την παροχή οδηγιών και διευκρινίσεων στους ορκωτούς μεταφραστές για την ορθή απόδοση γλωσσικών όρων,
- δ) τις επαφές με διεθνείς οργανισμούς, ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, μεταφραστικά ιδρύματα και επαγγελματικούς συνδέσμους μεταφραστών, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του παρόντος νόμου,
- ε) το δειγματοληπτικό έλεγχο του έργου των ορκωτών μεταφραστών,
- στ) τη δημιουργία ελληνικής ηλεκτρονικής βάσεως με μεταφραστικές μνήμες σε άλλες γλώσσες και την ανάπτυξη δυνατοτήτων τροφοδοσίας της ΙΑΤΕ (Inter-Agency Terminology Exchange) σε συνεργασία με τις αρμόδιες μεταφραστικές υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- ζ) την ανάπτυξη και συντήρηση ευρέος φάσματος ηλεκτρονικών μεταφραστικών εργαλείων,
- η) την ανάπτυξη/στήριξη και συντήρηση σχετικών ιστοτόπων (websites) στον ευρύτερο δημόσιο τομέα,
- ι) την παροχή τεχνογνωσίας για τη δημιουργία, σύσταση και λειτουργία μεταφραστικών υπηρεσιών σε άλλες χώρες στο πλαίσιο διακρατικών συμβάσεων, και
- ια) την παροχή υπηρεσιών μετάφρασης σε επίσημους φορείς ξένων χωρών και οργανισμών.

Και εδώ, ορισμένες από τις διατάξεις του εν λόγω άρθρου δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι τα όργανα που αναφέρονται δεν υφίστανται, όπως συμβαίνει, π.χ., στην περίπτωση του σώματος ορκωτών μεταφραστών.

Μέσα από τις απαντήσεις που έλαβα στοιχειοθετήθηκε τουλάχιστον ένα μέρος της διαδικασίας που αφορά τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων. Μπορεί η μετάφρασή τους να αποτελεί σημαντικό κομμάτι για την ενσωμάτωσή τους εγχωρίως σε νομοθετικό επίπεδο και όσον αφορά την επίτευξη διακρατικής συνεργασίας, ωστόσο, δεδομένων και των αλλαγών που ενδέχεται να προκύψουν στο μέλλον σε επίπεδο λειτουργίας και διάρθρωσης του ΥΠΕΞ, τα στοιχεία που παρατίθενται εν προκειμένω μπορεί, σε κάθε περίπτωση, να μην ισχύουν αύριο.

Κεφάλαιο 4

Συμπεράσματα και προτάσεις

Μέσα από αυτήν την εργασία προσπάθησα να αποσαφηνίσω –όσο αυτό ήταν, σε τελική ανάλυση, δυνατό– ένα αρκετά ασαφές και ιδιαίτερο θέμα, εξαιτίας και της φύσης των κειμένων των διεθνών συμβάσεων, αλλά και της ασαφούς και αδιαφανούς εικόνας που επικρατεί για το ζήτημα της μετάφρασης στον δημόσιο τομέα. Μετά και τη συλλογή των ευρημάτων που παρατέθηκαν προηγουμένως, το τοπίο παραμένει σημαντικά θολό και αχανές, αν λάβουμε υπόψη μας και όσες αλλαγές μπορεί να προκύψουν στο μέλλον στον τρόπο λειτουργίας της υπηρεσίας, οι οποίες ενδέχεται να καταστήσουν τα όσα γράφονται εδώ εκτός ισχύος.

Ξεκινώντας με μια παρουσίαση των νομικών κειμένων, του είδους στο οποίο εντάσσονται, μεταξύ άλλων, και οι διεθνείς συμβάσεις, κατέστη εξαρχής σαφές ότι το βασικότερο στοιχείο που πρέπει να εντοπίσουμε, πριν ακόμη περάσουμε στη διαδικασία της μετάφρασης, είναι η λειτουργία του εκάστοτε κειμένου και του επικοινωνιακού σκοπού που αυτό επιτελεί, ήτοι του κανονιστικού και του πληροφοριακού. Προς καλύτερη κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων, ωστόσο, που χαρακτηρίζουν τα νομικά κείμενα, επιχειρήθηκε μια αναλυτικότερη προσέγγιση της νομικής γλώσσας, που εκλαμβάνεται ως μια ποικιλία γλώσσας κατάλληλη υπό διαφορετικές νομικές περιστάσεις και νομικές καταστάσεις χρήσης και κατάλληλη για εκείνες τις διαφορετικές νομικές καταστάσεις χρήσης. Τα χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας (π.χ. ιδιάζουσα σύνταξη, φρασεολογία, λεξιλόγιο, ύφος, τεχνικότητα, μακροπερίοδος λόγος κ.λπ.) δημιουργούν προκλήσεις και σημαντικά ζητήματα σε επίπεδο μετάφρασης.

Σε αυτό το σημείο βασικός είναι ο ρόλος του νομικού μεταφραστή, ο οποίος επί της ουσίας εκλαμβάνεται ως ο μεσάζων/διαμεσολαβητής μεταξύ του δημιουργού και του παραλήπτη του νομικού κειμένου. Ωστόσο, ο ρόλος του υπερβαίνει αυτή τη μονόπλευρη διάσταση. Ο νομικός μεταφραστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένος και με τα δύο νομικά συστήματα με τα οποία ασχολείται κατά τη μετάφραση. Δεδομένων των δυσκολιών που προκύπτουν κατά τη νομική μετάφραση, ο νομικός μεταφραστής θα πρέπει να έχει βασική και επαρκή γνώση των νομικών

συστημάτων από τη γλώσσα και προς τη γλώσσα στην οποία μεταφράζει, θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τη σχετική ορολογία, και θα πρέπει να είναι ικανός να αναπαράγει τον νομικό τρόπο γραφής της γλώσσας στην οποία μεταφράζει, εφόδια που θα πρέπει να διαθέτει καλούμενος να ασχοληθεί με τη νομική μετάφραση.

Οι δυσκολίες, ωστόσο, δεν περιορίζονται στις διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ των νομικών συστημάτων ανά τον κόσμο. Εξίσου σημαντικές είναι και οι δυσκολίες που προκύπτουν σε γλωσσικό επίπεδο, όπου ιδιαίτερα δε η νομική ορολογία και η έλλειψη αντιστοιχίας από το ένα νομικό σύστημα στο άλλο καθιστούν τη νομική μετάφραση έναν *άθλο* για τον απάιδευτο και μη καταρτισμένο μεταφραστή. Τέλος, ιδιαίτερη δυσκολία προκύπτει και εξαιτίας των πολιτισμικών διαφορών, οι οποίες προκύπτουν λόγω των διαφορετικών συνθηκών μέσα στις οποίες και των ερεθισμάτων βάσει των οποίων αναπτύχθηκε ο πολιτισμός κάθε χώρας, ο οποίος και αποτελεί τον παράγοντα που ασκεί σημαντική επιρροή στην ανάπτυξη και την εξέλιξη τόσο της γλώσσας εντός ενός νομικού συστήματος όσο και του ίδιου του νομικού συστήματος.

Για την αντιμετώπιση των δυσκολιών αυτών, ο μεταφραστής πρέπει να είναι εξοικειωμένος με όλα εκείνα τα στοιχεία που διαφοροποιούνται από γλώσσα σε γλώσσα και, κατ' επέκταση, από πολιτισμό σε πολιτισμό. Ο νομικός –και κάθε– μεταφραστής θα πρέπει να πληροί δύο παραμέτρους: μεταφραστική ικανότητα, δηλαδή τις γνώσεις που είναι αναγκαίες για τη μεταφραστική πράξη, και μεταφραστική επάρκεια, ήτοι τη χρήση της μεταφραστικής ικανότητας για την επιτέλεση της μεταφραστικής διαδικασίας για σκοπούς διαπολιτισμικής και διαγλωσσικής επικοινωνίας. Επίσης, ένας μεταφραστής θα πρέπει να είναι καταρτισμένος, προκειμένου να καταπιαστεί με το αντικείμενο της νομικής μετάφρασης, με την ιδανική εκπαίδευσή του να συνίσταται σε έναν συνδυασμό γλωσσικών και νομικών σπουδών σε οποιαδήποτε δυνατή μορφή, προκειμένου να διαθέτει επαρκείς και εξειδικευμένες γνώσεις και στα δύο πεδία. Βάσει των δεδομένων, ωστόσο, όπως αυτά προκύπτουν από τη σημερινή μεταφραστική πρακτική και πραγματικότητα στον ελλαδικό χώρο, το απόλυτο αυτό προφίλ νομικού μεταφραστή, που να συγκεράζει τέλεια τόσο το νομικό όσο και το γλωσσικό/μεταφραστικό γνωστικό υπόβαθρο, είναι σχεδόν ανύπαρκτο. Για τη διενέργεια αρτιότερων και ακριβέστερων νομικών μεταφράσεων, η συνεργασία μεταξύ νομοθέτη και μεταφραστή μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά. Αυτή η συνεργασία μπορεί να λειτουργήσει και αμφίδρομα, με τη γλωσσική και διαπολιτισμική συμβολή του μεταφραστή κατά τη διαδικασία σύνταξης

ενός νομικού κειμένου και τη διευκόλυνση των δρώντων εντός ενός νομικού συστήματος για την ερμηνεία και την εφαρμογή αυτού στην εθνική νομοθεσία και για την επίλυση διαφορών που ενδεχομένως να προκύψουν.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το τελευταίο κεφάλαιο και την παρουσίαση των απαντήσεων της έρευνας σχετικά με τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα. Η δυσκολία στο παρόν πόνημα δεν ήταν ο τρόπος παρουσίασης των ευρημάτων αυτών της έρευνας, αλλά η ίδια η έρευνα, καθώς η ακαμψία και η έλλειψη διάθεσης για συνεργασία από μέρους των υπαλλήλων του Υπουργείου Εξωτερικών, ενός φαινομένου που παρατηρείται εξαιρετικά συχνά σε όλο το μήκος του δημοσίου τομέα στην Ελλάδα, από την απλή εξυπηρέτηση πολιτών για θέματα που τους απασχολούν άμεσα μέχρι τη διενέργεια ερευνών που αφορούν δημόσια ζητήματα, συνέβαλαν σε μια περιορισμένη προσέγγιση του ζητήματος που αναλύεται εδώ. Ως εκ τούτου, το ζήτημα χρήζει περαιτέρω έρευνας.

Αυτή η επέκταση της έρευνας καθίσταται και αναγκαία στο μέλλον, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη μας τα νέα δεδομένα που προκύπτουν: όπως είναι φυσικό, στο πλαίσιο ανάπτυξης και εξέλιξης του δημοσίου τομέα, αλλαγές μπορούν να προκύψουν ανά πάσα στιγμή στη λειτουργία και τη διάρθρωση των δημοσίων φορέων. Ενδεικτικό παράδειγμα, σε άμεση συνάρτηση με τα στοιχεία που παρατίθενται στην εργασία αυτή, είναι το νέο σχέδιο νόμου που αναρτήθηκε προς διαβούλευση στις αρχές Αυγούστου 2020 και φέρνει μεγάλες αλλαγές, ειδικά σε ό,τι αφορά τη Μεταφραστική Υπηρεσία του ΥΠΕΞ. Συγκεκριμένα, το σχέδιο νόμου εισηγείται την αντικατάσταση της Μεταφραστικής Υπηρεσίας από ένα Σώμα Πιστοποιημένων Μεταφραστών, οι οποίοι θα δραστηριοποιούνται ως ελεύθεροι επαγγελματίες, υπαγόμενοι στο μητρώο του ΥΠΕΞ.

Το πρώτο, άμεσο ερώτημα που προκύπτει εν προκειμένω είναι το εξής: τι θα ισχύει, λοιπόν, εφεξής για τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων; Αυτό είναι ένα θέμα που δεν ξεκαθαρίζεται μέσα από το κείμενο του νομοσχεδίου, με αποτέλεσμα να απαιτείται η διενέργεια νέας έρευνας, με σκοπό να αποσαφηνιστεί η διαδικασία που θα ακολουθείται και κατά πόσο αυτή θα διαφοροποιείται από την υφιστάμενη. Αυτό που θα πρέπει να ρυθμιστεί σε κάθε περίπτωση είναι η διαδικασία της μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων, ώστε να ενσωματώνονται με επιτυχία στην εθνική νομοθεσία. Ένα σημαντικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η πρόβλεψη ενός συστήματος που θα προβλέπει αφενός τη μετάφραση από καταρτισμένους μεταφραστές, οι οποίοι

θα διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις τόσο σε νομικό όσο και σε γλωσσικό επίπεδο, ώστε να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του εκάστοτε κειμένου με το οποίο καταπιάνονται, και αφετέρου την ενδελεχή επιμέλεια και τον έλεγχο του τελικού κειμένου, ώστε να διασφαλίζεται η άρτια και συνεπής απόδοσή του στην ελληνική γλώσσα, στο πλαίσιο ενός ενιαίου οδηγού στυλ/σύνταξης. Αυτό το σύστημα θα πρέπει να δομηθεί λαμβάνοντας υπόψη τα επαγγελματικά πρότυπα της αγοράς και να αναπτυχθεί βάσει των προτύπων ποιότητας που εφαρμόζονται παγκοσμίως.

Ασφαλώς, κάτι τέτοιο προϋποθέτει την ολιστική εκπαίδευση και τη διαρκή επιμόρφωση των μεταφραστών νομικών κειμένων, είτε πρόκειται για μεταφραστές με γλωσσικές/μεταφραστικές σπουδές είτε για μεταφραστές με νομικές σπουδές. Όταν αναφέρω τον όρο *ολιστική*, κρίνω αναγκαία τη διεπιστημονική προσέγγιση στο πλαίσιο των σπουδών. Με άλλα λόγια, τα προγράμματα σπουδών να περιλαμβάνουν μαθήματα που θα εξειδικεύουν τους σπουδαστές τους και στα δύο πεδία: από τη μία μεριά, οι απόφοιτοι σχολών μεταφραστικών σπουδών ή ξένων φιλολογιών θα πρέπει να έχουν τριβή με θέματα που άπτονται των νομικών σπουδών (σε ένα ευρύτερο, ωστόσο, πλαίσιο, π.χ. μέσα από την επιλογή μαθημάτων νομικής γλώσσας και ορολογίας, αλλά και μαθημάτων γενικότερου περιεχομένου, που θα τους εισάγουν στα διαφορετικά νομικά συστήματα των χωρών, στις γλώσσες των οποίων αποκτούν την ειδίκευση) και, από την άλλη μεριά, οι απόφοιτοι νομικών σπουδών θα πρέπει κατά τη διάρκεια των σπουδών τους να έχουν παρακολουθήσει και μαθήματα γλώσσας, ενδεχομένως, και μετάφρασης.

Ο κύκλος, βέβαια, δεν κλείνει με την αποφοίτηση. Στη σημερινή εξαιρετικά απαιτητική αγορά εργασίας ο νομικός μεταφραστής, και ο καθένας που επιθυμεί να αποκαλείται επαγγελματίας, θα πρέπει να φροντίζει για τη διαρκή του επιμόρφωση και διά βίου μάθηση. Από την ανάγνωση άρθρων που αφορούν τον τομέα εργασίας του μέχρι τη συμμετοχή σε επιμορφωτικά σεμινάρια είναι μόνο κάποιες από τις επιλογές που είναι διαθέσιμες, ώστε οι επαγγελματίες νομικοί μεταφραστές να είναι μέσα στα πράγματα και να κρατούν επαφή με τα τεκταινόμενα στον κλάδο τους. Επίσης, σε έναν συνεχώς τεχνολογικά εξελισσόμενο κόσμο, οι νομικοί μεταφραστές αναμένεται να είναι και τεχνολογικά καταρτισμένοι, προκειμένου να είναι παραγωγικοί, να μειώνουν τον χρόνο εργασίας τους και να διασφαλίζουν ότι και το πιο δύσκολο έργο που αναλαμβάνουν θα

ολοκληρωθεί γρήγορα, χωρίς κόπο και χωρίς τη δημιουργία ζητημάτων συνέπειας σε επίπεδο γλώσσας και ορολογίας¹⁹.

Συνοψίζοντας, όπως το πεδίο της νομικής μετάφρασης παραμένει σχετικά αχαρτογράφητο και, σε ορισμένα σημεία, ασαφές, το ίδιο συμβαίνει και με το ζήτημα της μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα. Μπορεί τα αποτελέσματα της έρευνας να έδωσαν ένα γενικό πλαίσιο που ισχύει μέχρι και σήμερα, παρόλα αυτά, οι συνεχείς μεταβολές στο τοπίο της μετάφρασης και οι διατάξεις που τροποποιούνται και εκάστοτε ισχύουν δεν μας επιτρέπουν να αποτυπώσουμε με βεβαιότητα μια τελική εικόνα σχετικά με τη διαδικασία μετάφρασης των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα, γεγονός που δημιουργεί τις βάσεις για επιπλέον, ακόμη και εκ νέου, έρευνα του αντικειμένου.

¹⁹ Για αυτόν τον σκοπό, ο Κριμπάς (2013, 265 επ.) έχει προτείνει τη δημιουργία της Επιτροπής Νεοελληνικής Νομικής Γλώσσας και Ορολογίας. «Η προτεινόμενη Επιτροπή [...] θα μπορεί: να παρέχει υπηρεσίες νομικής ορολογίας και να υποστηρίζει δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς και εταιρείες που έχουν ανάγκη από ορολογική εργασία· να σχεδιάζει και να παράγει ορολογικά προϊόντα, όπως γλωσσάρια και τράπεζες ορολογικών δεδομένων· να εκπονεί κανόνες και οδηγίες για τη συγγραφή νομικών κειμένων· να συλλέγει, να καταγράφει και να επεξεργάζεται πληροφορίες νομικής ορολογίας και γενικά ορολογικές πληροφορίες, όπως νέους όρους, παλαιούς όρους σε νέο συγκείμενο, εννοιολογικές πληροφορίες· να οργανώνει διαλέξεις και σειρές μαθημάτων νομικής ορολογίας και συγγραφής νομικών κειμένων· να μεριμνήσει ώστε να συμπεριληφθούν μαθήματα νομικής γλώσσας και ορολογίας σε όλα τα τμήματα νομικής των ελληνικών πανεπιστημίων και να συνεργάζεται με τους διδάσκοντες ορολόγους όσον αφορά τη διαμόρφωση και τακτική ενημέρωση του περιεχομένου των εν λόγω μαθημάτων³²· να συνεργάζεται με άλλες υπηρεσίες γλώσσας και ορολογίας, όχι μόνο νομικής, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο· να συμμετέχει στη διεθνή τυποποίηση στο πλαίσιο του ISO και της CEN· να συμμετέχει στην εθνική τυποποίηση στο πλαίσιο του ΕΛΟΤ (είτε ως τμήμα της ΕΛΕΤΟ, είτε ως αυτόνομος φορέας).»

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bassnett, Susan. 2002. *Translation Studies*. 3rd. London & New York: Routledge.
- Butt, Peter, και Richard Castle. 2006. *Modern Legal Drafting: A guide to Using Clearer Language*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Cao, Deborah. 2007. *Translating Law*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd.
- Cao, Deborah. 2010. "Translating legal language." Chap. 6 in *The Routledge Handbook of Forensic Linguistics*, edited by Malcolm Coulthard and Alison Johnson, 78-91. Abingdon: Routledge.
- Catford, J. C. 1965. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.
- Chroma, Marta. 2004. *Legal Translation and the Dictionary*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- David, René, και John E. C. Brierley. 1985. *Major Legal Systems in the World Today*. 3η. London: Stevens & Sons.
- European Commission. 2012. *Studies on translation and multilingualism: Language and Translation in International Law and EU Law*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2782/64020.
- Garzone, Giuliana. 2000. "Legal Translation and Functionalist Approaches : a Contradiction in Terms?" *La Traduction Juridique: Histoire, théorie(s) et pratique*. <http://www.tradulex.com/Actes2000/Garzone.pdf>.
- Goddard, Cliff, and Anna Wierzbicka. 2014. *Words and Meanings: Lexical Semantics across Domains, Languages, and Cultures*. Oxford: Oxford University Press.
- Halliday, M.A.K., και Christian Matthiessen. 2004. *An Introduction to Functional Grammar*. 3η. London: Edward Arnold.
- Harvey, Malcolm. 2002. «What's so Special about Legal Translation?» *Meta* 47 (2): 177-185. doi:<https://doi.org/10.7202/008007ar>.
- Holz-Mänttari, Justa. 1984. *Translatorisches Handeln. Theorie und Methode*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia (= Annales Academiae Scientiarum Fennicae B 226).
- Hönig, Hans, and Paul Kußmaul. 1982. *Strategie der Übersetzung*. Tübingen: Narr.
- House, Juliane. 2016. *Translation as Communication across Languages and Cultures*. Abingdon, OX & New York, NY: Routledge.

- Kelsen, Hans. 1991. *General Theory of Norms*. Translated by M. Hartney. Oxford University Press.
- Koller, Werner. 2004. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Meyer.
- Krimpas, Panagiotis. 2015. "Current (2015) Professional Profiles of the Legal Translator in Greece: A Function-oriented Comparison." *International Journal of Language, Translation and Intercultural Communication* 3: 20-39. doi:10.12681/ijltic.8713.
- Newmark, Peter. 1982. "The Translation of Authoritative Statements: a Discussion." *Meta* 27 (4): 375-391. doi:https://doi.org/10.7202/003728ar.
- Nida, Eugene A. 1964. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Nida, Eugene A., και Charles R. Taber. 1982. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Nord, Christiane. 1991. *Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Μετάφραση: Christiane Nord και Penelope Sparrow. Amsterdam/Atlanta GA: Rodopi.
- Nord, Christiane. 1992. «Text Analysis in Translator Training.» Στο *Teaching translation and interpreting : training, talent, and experience*, μοντάζ: Cay Dollerup και Anne Loddegaard. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- . 2018. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. 2η. New York: Routledge.
- Peat, Daniel, και Matthew Windsor. 2015. «Playing the Game of Interpretation: On Meaning and Metaphor in International Law.» Στο *Interpretation in International Law*, μοντάζ: Andrea Bianchi, Daniel Peat και Matthew Windsor, 3-33. Oxford: Oxford University Press.
- Phillips, Alfred. 2003. *Lawyers' Language*. London: Routledge.
- Prieto Ramos, Fernando. 2014. "International and supranational law in translation: from multilingual lawmaking to adjudication." *The Translator* 20 (3): 313-331. doi:10.1080/13556509.2014.904080.
- Provost, René. 2015. "Interpretation in International Law as a Transcultural Project." In *Interpretation in International Law*, edited by Andrea Bianchi, Daniel Peat and Matthew Windsor, 290-308. Oxford: Oxford University Press.
- Reiß, Katharina. 1986. *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik*. 3. München: Max Hueber Verlag.

- Reiß, Katharina. 1977. "Texttypen, Übersetzungstypen und die Beurteilung von Übersetzungen." *Zeitschrift für fremde Sprachen in Wissenschaft und Praxis* (3): 97-100.
- Reiß, Katharina, and Hans J. Vermeer. 1991. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. 2. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Rheinstein, Max. 1952. "Common Law and Civil Law: An Elementary Comparison." *Revista jurídica de la Universidad de Puerto Rico* 22: 90-107.
- Salih, Kawa Mirza. 2018. «Difficulties and Challenges of Translating Legal Texts from English into Arabic.» *The Scientific Journal of Cihan University – Sulaimanyia* 2 (2): 9-20.
- Samuel, Geoffrey. 2014. *An Introduction to Comparative Law Theory and Method*. Oxford/Portland, OR: Hart Publishing.
- Šarčević, Susan. 2000. «Legal Translation and Translation Theory: a Receiver-oriented Approach.» *Legal Translation: History, Theory/ies, Practice*. Bern: ASTTI.
- . 1997. *New Approach to Legal Translation*. Χάρη: Kluwer Law International.
- Schäffner, Christina, και Beverly Adab. 2001. «The Idea of the Hybrid Text in Translation Revisited.» *Across Languages and Cultures* 2 (2): 277-302.
- Smith, Sylvia A. 1995. *Culture-Clash: Anglo-American Case Law and German Civil Law in Translation*. Τόμ. VIII, σε *Translation and the Law*, μοντάζ: Marshall Moris, 179-197. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Snell-Hornby, Mary. 2006. *The Turns of Translation Studies : New paradigms or shifting viewpoints?* John Benjamins B.V.
- Tiersma, Peter M. 2000. *Legal Language*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tiersma, Peter M. 2006. "Some Myths About Legal Language." *Law, Culture and the Humanities* 2 (1): 29-50. doi:10.1191/1743872106lw035oa.
- Toury, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Vermeer, Hans J. 1978. „Ein Rahmen für eine allgemeine Translationstheorie.“ *Lebende Sprachen* 23 (3): 99-102.
- Vigour, C. 2005. *La comparaison dans les sciences sociales : Pratiques et méthodes*. Paris: Éditions La Découverte.
- Vinay, Jean-Paul, και Jean Darbelnet. 1995. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. Μοντάζ: Juan C. Sager και M.-J. Hamel. Μετάφραση: Juan C. Sager και M.-J. Hamel. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Wagner, Anne, King Kui Sin, και Le Cheng. 2014. «Cultural Transfer and Conceptualization in Legal Discourse.» Στο *The Ashgate handbook of legal*

- translation*, μοντάζ: Le Cheng, King Kui Sin και Anne Wagner, 27-42. Surrey: Ashgate Publishing Limited.
- Weston, Martin. 1983. "Problems and Principles in Legal Translation." *The Incorporate Linguist* 22 (4): 207-211.
- White, James Boyd. 1990. *Justice as Translation: An Essay in Cultural and Legal Criticism*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- White, James Boyd. 1983. "The invisible discourse of law: reflections on legal literacy and general education." *University of Colorado Law Review* 54 (2): 143-159.
- Wroblewski, Jerzy. 1963. "Semantic basis of the theory of legal interpretation." *Logique & Analyse* 397-416.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Βλαχόπουλος, Στέφανος. 2014. *Πολυγλωσσία στο δίκαιο: Μετάφραση νομικών κειμένων και δικαστηριακή διερμηνεία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Κριμπάς, Παναγιώτης Γ. 2013. «Η συνδρομή του θεωρητικού της ορολογίας στο έργο του ελληνόφωνου νομικού.» *Ανακοινώσεις 9ου Συνεδρίου "Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία"*. Αθήνα: ΕΛΕΤΟ. 247-268.
- Παριανού, Αναστασία. 2007. "Η ανάγκη της λειτουργικής προσέγγισης στη μετάφραση ειδικών κειμένων." *6ο Συνέδριο "Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία"*. Αθήνα: ΕΛΕΤΟ. 9.
- Ρούκουνας, Εμμανουήλ. 2015. *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*. 2η. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Σαλογιάννη, Σταματίνα. 2013. *Μερικές σκέψεις για τη νομική μετάφραση στο ζεύγος αγγλικά-ελληνικά*. Πρόσβαση 12 Φεβρουαρίου 2020. <https://blog.peempip.gr/μερικες-σκεψεις-για-τη-νομικη-μεταφρα/>.

Ιστοσελίδες

- Guide to International and Foreign Law Research - Legal Systems*. Ιουνίου 28. Πρόσβαση 15 Ιουλίου 2020. <https://guides.law.sc.edu/c.php?g=315476&p=2108388>.
- Vienna Convention on the law of treaties (with annex). Concluded at Vienna on 23 May 1969*. Vienna. Πρόσβαση 12 Οκτωβρίου 2020. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>.
- Ειδική Νομική Υπηρεσία*. Πρόσβαση 17 Ιουλίου 2020. <https://www.mfa.gr/to-ypourgeio/domi/eidike-nomike-uperesia.html>.

Η Μεταφραστική Υπηρεσία. Πρόσβαση 18 Αυγούστου 2020.
<https://www.mfa.gr/ypiresies-gia-ton-politi/metafrastiki-ypiresia/i-metaphrastiki-ypiresia.html>.

Νόμοι και υπουργικές αποφάσεις

Νόμος 1981/1991 (ΦΕΚ 187/Α/9-12-1991): Κύρωση Σύμβασης Βιέννης για το δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ Κρατών και Διεθνών Οργανισμών ή μεταξύ Διεθνών Οργανισμών.

Νόμος 3566/2007 (ΦΕΚ 117 Α'/5-6-2007): Κύρωση ως Κώδικα του «Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών».

Νόμος 3712/2008 (ΦΕΚ 225 Α'/5-11-2008): Οργάνωση του συστήματος επίσημης μετάφρασης, σύσταση Μεταφραστικής Υπηρεσίας στο Υπουργείο Εξωτερικών, ορκωτοί μεταφραστές και άλλες διατάξεις.

Φ.092.1/ΑΣ 1203/2.3.2007 (ΦΕΚ 348 Β'/13.03.2007): Τροποποίηση και συμπλήρωση της υπ' αριθμ. Φ.093/3/ΑΣ 1856/30.04.1998 υπουργικής απόφασης.²⁰

Φ.093/3/ΑΣ 1856/30.04.1998 (ΦΕΚ 478 Β'/19.05.1998): Οργάνωση και λειτουργία της Μεταφραστικής Υπηρεσίας του Υπ. Εξωτερικών.

²⁰ Τροποποιήθηκε με την αριθμ.093.7/ΑΣ5950/2015,ΦΕΚ-1976/Β/2015 και με την υπ'αριθμ.093.7/ΑΣ 8640/2015, ΦΕΚ 2921/Β/31.12.2015.

Παράρτημα

Ερωτήσεις προς υπηρεσίες αρμόδιες για τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα (πριν την ενσωμάτωσή τους στην εθνική νομοθεσία)

1. Υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη μετάφραση των διεθνών συμβάσεων στην Ελλάδα;

- Αν ναι, ποιο είναι αυτό;

- Υπάρχει κάπου διαθέσιμο προς ανάγνωση (σε έντυπη ή/και ηλεκτρονική μορφή);

2. Τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων ανατίθενται στην Μεταφραστική Υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών;

- Ναι/Όχι

- Αν ναι, ποια διαδικασία ακολουθείται για τη μετάφραση των κειμένων; Ανατίθεται σε έναν μεταφραστή ή σε διαφορετικούς μεταφραστές;

- Στην δεύτερη περίπτωση, γίνεται επιμέλεια των μεταφράσεων; Αν ναι, ανατίθεται σε ένα άτομο ή σε περισσότερα; Σε ποιον/ποιους ανατίθεται η επιμέλεια των μεταφράσεων;

3. Αν δεν ανατίθενται στη Μεταφραστική Υπηρεσία του ΥΠΕΞ, τότε ανατίθενται σε εξωτερικούς συνεργάτες;

- Ποιοι μπορεί να υπαχθούν στην κατηγορία των «εξωτερικών συνεργατών»; Μεταφραστικά γραφεία και μεταφραστικές εταιρείες; Ατομικές επιχειρήσεις μεταφραστών; Δικηγόροι; Άλλοι;

- Αν ναι, πραγματοποιείται μειοδοτικός διαγωνισμός και εν συνεχεία γίνεται η ανάθεση;

- Αν ακολουθείται η ως άνω διαδικασία, υπάρχει κάποιο εγχειρίδιο με κανόνες που θα πρέπει να ακολουθούν οι συνεργάτες για την εκπόνηση της μετάφρασης;

- Στην ανάθεση προβλέπεται και η επιμέλεια της μετάφρασης ή ανατίθεται σε τρίτο/τρίτους;

4. Ποιος είναι ο συνήθης χρόνος παράδοσης (προθεσμία) της ολοκληρωμένης μετάφρασης; Σε αυτόν τον χρόνο περιλαμβάνεται και η επιμέλεια αυτής (αν προβλέπεται);